



Linnéuniversitetet

Institutionen för socialt arbete

Examensarbete

I omsorgsförvaltningens tjänst

*En kvalitativ studie om
omsorgspersonal inom hemtjänsten
och deras syn på sitt yrkesområde*



*Författare: Pierre Börjesson &
Pernilla Engelholm*

Handledare:

Ulrika Järkestig - Berggren

Examinator: Erik Wesser

Termin: VT 2012

Kurskod: 2SA300

Abstract

Author: Pierre Börjesson and Pernilla Engelholm

Title: **In care management services**

A qualitative study of care workers in home care and their perception of their professional field.

[Translated title]

Supervisor: Ulrika Järkestig - Berggren

Assessor: Erik Wesser

The purpose of this study was to identify historical breakpoints and examine how home care related workers describe their professional field and how they view their skill needs in relation to professionalization of the care profession. To examine this, we chose to make use of semi-structured interviews and a historical literature review. We chose to interview four people working as care staff and analysed these experiences and the literature with the help of professional theory and epistemology. We found three historical breaking points which is of great importance for care profession and found out that care work have gone from a more closely work to a more treatment-oriented work. The respondents emphasize knowledge's types as life-experience and work experience that knowledge is of great importance to the professional field. They also experienced a limitation of their professional lives when they are not allowed to actually exercise the tasks of medical treatment that is a part of their education. The respondents request more knowledge in dementia, mental disabilities and substance abuse in order to respond to these groups of care recipients. We see small signs that could possibly be the embryo of a professionalization process, but several factors are working against such a process, for example are social care staff leaning against a quiet and experience-based knowledge as the basis for the work.

Keywords: Elderly, home care, care, care staff, professionalization and knowledge.

Förord

Skrivandet av vårt examensarbete har varit en intressant och lärorik process. Vi har tillsammans haft givande samtal och kompletterat varandra på ett bra sätt. När den ena har haft svårt att tänka positiva tankar har den andra varit fokuserad och fört arbetet framåt. Vi vill självklart rikta ett stort tack till våra respondenter som ställde upp och lät sig intervjuas. Ni har varit väldigt öppna och tillmötesgående och delade med er av era erfarenheter och kunskaper.

Ett stort tack till vår handledare Ulrika Järkestig-Berggren för ditt stöd och din ovärderliga hjälp. Du har delat med dig av din kunskap och dina åsikter och bidragit med konstruktiv kritik för att vi skulle få ut mesta möjliga av vår uppsats.

Slutligen vill vi tacka våra familjer som har varit tålmodiga och stöttat oss när vi varit nere i frustrationens avgrund och gett oss ny energi när vi varit i behov av det.

Pierre Börjesson och Pernilla Engelholm

Kalmar 31 maj 2012.

INNEHÅLL

1 INLEDNING OCH PROBLEMFÖRMULERING	5
1.1 Syfte och frågeställningar	6
1.2 Disposition av uppsatsen	6
2 TEORIER	7
2.1 Professionsteorin	7
2.2 Teori om kunskapsformer	9
3 TIDIGARE FORSKNING	11
3.1 Forskning om omsorg som yrkesområde	11
3.2 Forskning om kunskap i relation till omsorgsarbete	13
3.3 Sammanfattning	14
4 METOD	14
4.1 Vetenskapsteoretisk utgångspunkt	15
4.2 Kvalitativ ansats	16
4.3 Tillvägagångssätt	16
4.3.1 Materialinsamling för yrkets historiska utveckling	17
4.3.2 Semistrukturerade intervjuer	18
4.4 Urval av intervjupersoner	19
4.5 Avgränsningar	20
4.6 Bearbetning och analys av insamlad data	20
4.7 Trovärdighet och pålitlighet	22
4.8 Metoddiskussion	23
4.9 Etiska övervägande	24
4.10 Arbetsfördelning	26
5 RESULTAT	26
5.1 Omsorgsyrket i ett historiskt perspektiv	26
5.1.1 Från husmödrar till hemsamarit	27
5.1.2 Från hemsamarit till vårdbiträde	28
5.1.3 Från vårdbiträde till undersköterska	29
5.1.4 Sammanfattning	31
5.2 Nutida upplevelser av omsorgsyrket	31
5.2.1 Yrkesområdet	32
5.2.1.1 Omsorgsrelaterat arbete	34

5.2.1.2 Vårdrelaterat arbete	35
5.2.1.3 Administrativt relaterade arbetsuppgifter	35
5.2.2 Erfarenhet som kunskap	36
5.2.2.1 Arbetslivserfarenheter som kunskap	36
5.2.2.2 Livserfarenheter som kunskap	37
5.2.3 Utbildningsbaserad kunskap	38
5.2.3.1 Organiserad kunskap	39
5.2.3.2 Efterfrågad kunskap	39
6 ANALYS OCH DISKUSSION	41
6.1 Analys	41
6.1.1 Yrkesområdet – utveckling och definition	41
6.1.2 Kunskapsformer inom yrkesområdet	43
6.2 Diskussion	45
REFERENSLISTA	49
Bilaga 1	
Bilaga 2	

1 INLEDNING OCH PROBLEMFORMULERING

Under de senaste decennierna har omsorgen om äldre och personer med funktionsnedsättning ändrat karaktär. Arbetsuppgifterna som utförs kräver en kunskap om omsorg likväl som bemötande. Det behövs även ett mer specifikt kunnande inom flera områden som exempelvis psykiatri, dokumentation och hälso- och sjukvård (SOU 2008:126, Ahnlund 2008, Dunér & Olin 2011).

Med omsorgspersonal menas i uppsatsen den personal som arbetar i hemtjänst och/eller utför hemtjänstliknande arbete och är fysiskt närvarande i den enskilde omsorgstagarens hem. Hemsamarit, hemtjänstbiträde, vårdbiträde, undersköterska, hemvårdare, vårdassistent, vårdare, hemsjukvårdare och skötare är några av de benämningar som går under beteckningen omsorgspersonal. Arbetsuppgifter som omfattas av omsorgspersonalen är städning, bäddning, personlig hygien (det vill säga att ge stöd vid duschning och avtvättning) samt social omsorg i form av promenader, samtal, handling, aktivering, dokumentation och tillsyn (Szebehely 1995 s. 64, SOU 2000:38 s. 176). Därtill finns olika hälso- och sjukvårdsinsatser som avskiljs från övrigt omsorgsarbete. Under begreppet omsorgspersonal ingår personer med olika former av grundläggande yrkeskompetens som exempelvis omvårdnadsutbildning och/eller den tidigare undersköterskeutbildningen men även personer som helt saknar utbildning inom området (SOU 2008:126 s. 37). Att den utbildning som då erbjuds till stor del består i teoretisk kunskap är inte svårt att förstå, inte heller att det möjligen kan finnas en inneboende skepsis då nya teoretiska arbetsätt ifrågasätter ”gamla” invanda arbetsätt (Dunér & Olin 2011 s. 336ff). Genom denna vetenskap är det intressant att undersöka hur omsorgspersonalen i den kommunala äldreomsorgen ser på sitt yrkesområde, utbildning, kunskap och kompetens i relation till professionalisering. Enligt Socialstyrelsen saknar 19 % av omsorgspersonalen adekvat utbildning för området på gymnasienivå (Socialstyrelsen 2012 s. 158).

Det finns även en uppfattning bland omsorgspersonal att erfarenhetsgrundad kunskap och teoretisk kunskap är motpoler, istället för att vara kompletterande och nödvändiga (Dunér & Olin 2011, Ahnlund 2008). Samtidigt beskriver forskning en begynnande professionaliseringsprocess (Dunér & Olin 2011 s. 350-351, Wiechel 2008 s. 65). Professionaliseringsprocessen är central i uppsatsen. Med denna process menas att en identitet av ett yrke formas genom kunskaper samt dess praktiska användande i yrkesutövningen. Processen handlar vidare om hur en grupp individer skapar en ram genom självständighet, status och gemensamma värderingar (Molander & Terum 2010 s. 13ff).

Området är vetenskapligt intressant att belysa för socialt arbete då omsorgspersonal utför det arbetsuppgifter som handläggarna och enhetscheferna handlägger och verkställer. Vi anser med anledning av detta att omsorgspersonalens syn på sitt yrkesområde, utbildning, kompetens och kunskap och är av betydelse för det sociala arbetets utformning.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att identifiera historiska brytpunkter och undersöka hur hemtjänstens omsorgspersonal beskriver sitt yrkesområde samt hur de ser på sitt kompetensbehov i relation till en professionalisering av omsorgsycket.

- Vilka brytpunkter kan urskiljas i omsorgsykets professionalisering?
- Vilka kunskapsformer beskriver omsorgspersonal att de använder i sitt yrke?
- Vilken kompetens betraktar omsorgspersonalen som nödvändig för att kunna utföra sina arbetsuppgifter?

1.2 Disposition av uppsatsen

I den tidigare delen av uppsatsen har vi gjort en inledning och problemformulering och utifrån detta format vårt syfte och våra frågeställningar. I nästkommande kapitel 2 beskriver vi de teoretiska perspektiv vi valt att utgå ifrån. I kapitel 3 gör vi en presentation av tidigare forskning. I kapitel 4 gör vi en redogörelse för de metoder vi använt oss av, där vi tar upp; hermeneutiken, kvalitativ ansats, tillvägagångssätt, urval, avgränsningar, bearbetning och analys av data, etiska överväganden, tillförlitlighet och pålitlighet samt arbetsfördelning. I kapitel 5 gör vi en presentation av vårt resultat utifrån omsorgsycket i ett historiskt perspektiv och nutida upplevelser av omsorgsycket. I kapitel 6 gör vi en analys med hjälp av våra valda teorier, tidigare forskning samt analys av omsorgspersonalen i ett historiskt perspektiv och jämför detta med omsorgspersonalens nutida syn på sitt yrkesområde och på kunskap. Vi avslutar detta kapitel med en diskussion kring våra egna reflektioner. I kapitel 7 för vi fram våra slutsatser av studien, en metoddiskussion samt förslag till fortsatt forskning.

2 TEORIER

I detta avsnitt kommer vi att beskriva de två teorier som vi kommer att utgå ifrån i uppsatsens analys och diskussion. Anledningen till att använda teorier är att få en ökad förståelse för det insamlade materialet (Patel & Davidsson 2011 s. 21). De teorier som vi har valt att använda är professionsteorin samt teori om kunskapsformer, vilka vi beskriver nedan.

2.1 Professionsteorin

I uppsatsen har vi valt att utgå ifrån professionsteorin. Teorin kan ses som relevant för uppsatsen då det talas om att hemtjänstarbetet står inför en professionalisering (Dunér & Olin 2011 s. 350-351, Wiechel 2008 s. 65). Genom att belysa data med hjälp av denna teori är förhoppningen att nå en ökad förståelse för att se om så är fallet. Professionsteorin har sitt ursprung i 1800-talets USA och utvecklades av Talcott Parson och efterträdare till honom. Det började ställas krav från samhället men också från yrkesutövarnas sida att det skulle krävas särskilda utbildningar och specifika kunskaper för att praktisera vissa yrken. Det var början till en yrkesprofessionalisering (Brante 2009).

Till en början var det de *klassiska professionerna* som läkare och advokater som sågs som professionsyrken och bestod av individer som utbildades vid universiteten och räknades till överklassen. Under 1900-talet fanns ett intresse för professionsforskningen och under följande tid blev även yrken som veterinär och tandläkare professionsyrken. Alla dessa yrken har setts som prestigeyrken med hög status (Olofsson 2011 s. 23). Under tid utvecklades även andra yrkesgrupper med en längre utbildning och under 1960-talet utvecklades begreppet *semiprofessioner* som med dagens namn kallas för *välståndens professioner*. Hit räknas yrken som socionomer och sjuksköterskor. Deras utbildning skedde med hjälp av en eftergymnasial utbildning men på annan plats än universitet. Nu sker även utbildning för dessa yrken på högskolor och universitet. Skillnaderna mellan de klassiska professionerna och semiprofessionerna är att den förstnämnda innebär en längre utbildningstid med mer vetenskaplig inriktning och de anses även inneha en högre position i samhället i förhållande till semiprofessionerna. Det har även utvecklats en tredje kategori som kallas för *preprofessioner* dit förskollärare och behandlingspedagoger räknas. Det är yrkesgrupper som utbildats vid högskolor samt universitet och vill få ökad status i samhället (Olofsson 2011 s. 24-26).

Tanken med professionalisering var att de individer som arbetade inom yrket skulle ha de kunskaper som ansågs relevanta för yrkesutövandet men också att övriga individer i samhället

skulle vara införstådda med att yrkesutövaren hade de kunskaper som erfordrades (Laanemets 2008 s. 74-76). Molander & Terum (2010) beskriver de kriterier som ska vara uppfyllda för att ett yrke ska räknas som en profession:

1. De färdigheter som används har sin grund i teoretisk kunskap.
2. Färdigheterna ska inhämtas genom utbildning och träning i yrket.
3. Examinationsbeviset är garantin för professionens kompetens.
4. Det ska finnas en grundetik för att garantera yrkesintegriteten för de verksamma inom professionen.
5. Arbetet som utförs ska syfta till att tjäna allmänhetens bästa.
6. Det ska finnas en organisation som binder samman deras yrkeskår.
7. Medlemmarna ska kunna identifiera sig i professionen och deras värderingar ska vara en gemensam utgångspunkt.
8. Professionen ska använda sig av ett språk som är gemensamt för de som tillhör och som bara kan förstås till viss del av dem som inte tillhör.
9. Nästkommande generation skapas genom socialt urval av elever.
10. Det finns en jurisdiktion, vilket innebär att yrkesgruppen har arbetsuppgifter som ingen annan yrkesgrupp är berättigade att utföra. Ett exempel på detta är läkarkåren som är den enda yrkesgrupp som är behöriga att skriva ut mediciner. (Molander & Terum 2010 s. 13 ff.).

Utöver dessa punkter ska de som tillhör professionen vara insatt i de etiska frågor som är av relevans för yrket. De ska dessutom veta vilken klädkod som är lämplig, hur man ska bete sig i olika sammanhang och vilka ritualer och symboler som förknippas med professionen. Utgångspunkten är därmed forskning som individer tillgodosör sig genom undervisning vilket senare utmynnar i en yrkesutbildning vilket sedermera i flertalet fall leder till anseende och hög status. Idag beräknas att 15-20 % av Sveriges arbetskraft räknas till professionsyrkena men det kan vara svårt att skilja ut dessa från andra yrkesgrupper. Professionernas status ändras i takt med att samhället förändras och därmed växlar även vilken profession som uppfattas som mest prestigefylld. Det är av vikt att hålla den professionella statusen på en lagom nivå eftersom det annars finns en risk för att förtroendet för professionen brister. Om den är för hög kan det uppstå en svårighet att försöka bevara och upprätthålla statusen medan en för låg status kan innebära att professionens verksamhet inte är svår för andra individer i samhället att överta (Brante 2009 s. 15-34). Professionens status uppkommer till följd av dess

utgångspunkt i en fast bas och dess kännetecken av att den sitter på sanningen, vilket ger yrket en status som är unik oberoende av kontext (Brante 2011 s. 4-20).

Samtidigt kan det uppstå en svårighet att förklara begreppet profession då det skiljer sig mycket mellan de olika professionerna. Begreppet profession går till stor del hand i hand med begreppet professionell. Innebörden av begreppet professionell innebär att vara kunnig i sitt yrke, professionell i mötet och att kunna göra en åtskillnad på vad som är personligt och privat. Att därmed kunna visa empati utan att gå över gränsen och bli privat och utlämna sig själv åt klienten (Olofsson 2011 s. 35-36). I studien riktas fokus mot en yrkesgrupp som befinner sig långt ned i denna process men de teoretiska begreppen hjälper till att analysera yrkesområdets förutsättningar för en professionaliseringsprocess.

2.2 Teori om kunskapsformer

För att visa på hur begreppet kunskap ska förstås i arbetet väljer vi inledningsvis att ta hjälp av Bernt Gustavsson (2000) som skriver att kunskap kan delas in i tre former en teoretisk och två praktiska delar, förutsättningen för detta resonemang menar Gustavsson (2000) hittas hos Aristoteles som nämner tre former av kunskap i alstret *Den nichomakiska etiken*. Kunskap kan enligt denna beskrivning ses som mångfasetterad, de tre olika inriktningar på kunskap beskrivs som den teoretiska – vetenskapliga kunskapen, den praktiska – produktiva kunskapen samt kunskapen som praktisk klokhet (Gustavsson 2000 s. 35, 101- 102, 159).

Den första formen teoretisk kunskap - vetenskaplig kunskap kan beskrivas som den kunskap som framställs genom forskning och dess vetenskap, Gustavsson (2000) tar till Platons definition när han beskriver denna form av kunskap "*Kunskap är det samma som sann berättigad tro*" (Gustavsson 2000 s. 30). Den andra formen av kunskap är den som kommer av de handlingar som människan utför samt de reflektioner som görs på dessa handlingar vilket leder fram till ny kunskap och möjliga nya handlingsformer. Tredje formen av kunskap som praktisk klokhet, är olika etiska överväganden som den enskilda individen gör i den kontext där han/hon befinner sig och är knutet till individens goda omdöme (Gustavsson 2000 s. 30, 33, 35, 101).

Johnsson & Svensson (2005) beskriver dessa kunskapsformer på ett relativt liknande sätt men har till skillnad från den övre beskrivningen delat in kunskap i fyra former, *tacit knowledge* vilket översatt kan benämnas med tyst kunskap, kan liknas vid den tredje av de tidigare beskrivna formerna av kunskap. Denna tysta kunskap går inte att beskriva och är därför inte möjlig att via teoretisk utbildning lära sig. Kunskapen kommer genom upplevelser

och är kunskap som vi inte vet om att vi besitter utan som bara finns där och formar vårt handlingsätt (Johnsson & Svensson 2005 s. 427) .

Experience based knowledge kan beskrivas som erfarenhetsbaserad kunskap och liknar den tidigare beskriva tysta kunskapen med skillnaden att erfarenhetsbaserad kunskap är möjlig att skriva ned och överföra till andra. Dessutom är kunskapen känd av innehavaren och kan användas i andra sammanhang än där den hämtades (Johnsson & Svensson 2005 s. 427-428). Den erfarenhetsbaserade kunskapen erinrar om den praktiska – produktiva formen som tidigare beskrivs.

Johnsson & Svensson (2005) presenterar ytterligare två former, *systematised knowledge* och *evidencebased knowledge*. Systematised knowledge eller översatt systematiserad kunskap kombinerar den erfarenhetsbaserade kunskapen med teoretiskt inlärd kunskap vilket innebär en bredare och djupare förståelse för olika former av problem som individen ställs inför, förmågan att genom både erfarenhet samt skapa en helhetssyn (Johnsson & Svensson 2005 s. 428). Den systematiserade kunskapen som beskrivs av författarna har delar av både den första och andra formen av kunskap som Gustavsson (2000) beskriver.

Evidensbaserad kunskap är den sistnämnda formen som Johnsson & Svensson (2005) behandlar, denna kunskapsform kan ses som teoretiskt inlärd kunskap i vilken ”verkligheten” ska passas in (Johnsson & Svensson 2005 s. 428). Den evidensbaserade kunskapen kan ses tillhöra, teoretisk kunskap - vetenskaplig kunskap vilket vi tidigare beskrivit. För studien är det av vikt att kunna analysera just den tysta kunskapen samt teoretisk inlärd kunskap då dessa är av stor vikt för yrkesområdet.

3 TIDIGARE FORSKNING

I detta kapitel presenteras tidigare forskning inom området för hemtjänstens verksamhet samt synen på professionalitet. Avsikten är att visa flera perspektiv som vi menar är av vikt för uppsatsen i sin helhet. I avsnittet *Forskning om omsorg som yrkesområde* visar vi på hur forskare beskriver omsorgspersonalens yrkesområde. I det andra avsnittet som vi benämner *Forskning om kunskap i relation till omsorgsarbete* belyser vi hur olika forskare ser på kunskap som införskaffats via utbildning, samt erfarenheter som omsorgspersonalen införskaffat i och utanför arbetet. Dessa olika perspektiv har vi använt oss av i diskussionen och tolkningarna av det material uppsatsen baseras på.

3.1 Forskning om omsorg som yrkesområde

Waerness (1983) beskriver omsorgsarbete och således dess yrkesområde som de insatser en individ gör åt en annan individ som endast med stora svårigheter eller inte alls kan utföra arbetet själv. Waerness (1983) menar att det finns en tydlig distinktion mellan ”att ha omsorg om varandra” och ”att ha omsorg om andra”. Avgörande faktor för att beskriva omsorgsarbete är med andra ord statusen på den som insatsen riktas emot (Waerness 1983 s. 19). Genom att omsorgspersonalens arbete regleras av ansvar och skyldigheter ger även det ramen för vad som menas med omsorgsarbete enligt författaren (Waerness 1983 s. 20). Aronsson (1994) menar att hemtjänstpersonalens yrkesområde inte har haft några ramar, utan under hela dess framväxt haft en stor bredd utan tydliga gränser. Arbetsuppgifterna är vitt skilda med allt ifrån städning till personlig omsorg med hygien och administrativa uppgifter under ett och samma yrke vilket påverkar möjligheten till att göra en tydlig beskrivning av området (Aronsson 1994 s. 9). Szebehely (1995) har i sin avhandling ”Vardagens organisering. Om vårdbiträden och gamla i hemtjänsten” beskrivit tre för äldreomsorgen unika mönster av organisering. Två av dessa är inriktade mot hemtjänst som yrkesområde, det traditionella som Szebehelys (1995) liknar vid en familjelik relation där omsorgspersonalen möter de äldres önskemål och formar arbetet efter dessa behov (Szebehelys 1995 s. 85-86). Den andra beskriver en hemtjänstgrupp som är självstyrande med tydliga riktlinjer om vad arbetet ska innehålla, där ingen omsorgstagare ska få mer hjälp än någon annan. Utgångspunkten för arbetet är aktivering och rehabilitering vilket gör att det mer husmorsorienterade arbetet får stå tillbaka och möjligheten för omsorgstagaren att påverka sin vardag är liten då arbetet styrs av ett tidigare lagt schema (Szebehelys 1995 s. 98-99).

Wreder (2005) har som syfte med sin avhandling att analysera och beskriva hur personalen i tre kommuner som arbetar inom äldreomsorgen ser på begreppet omsorg, vilken utbildning och personlig lämplighet personalen besitter samt deras syn på de äldre och ålderdomen. Studiens resultat visade på att vård och omsorg innebär att hjälpa omsorgstagaren med dennes behov men att det också ska ske på det sätt som omsorgstagaren önskar. De anser att en för stor del av deras arbetstid går till att utföra pappersarbete men också städ och tvätt som är arbetsuppgifter som de anser borde läggas ut på den privata marknaden. Undersköterskorna uppger att de är besvikna över att inte få utföra de uppgifter de har utbildning för och många ser därför utbildningen som meningslös. De uppger att de hade velat ha mer medicinska arbetsuppgifter men att de känner sig motarbetade av sjuksköterskorna som uppfattar att de inkräktar på deras arbetsuppgifter. Vårdbiträdena uppfattar sig som att de ligger längst ner på skalan och efterfrågar mer givande arbetsuppgifter och högre status (Wreder 2005 s. 45 ff.).

Wiechel (2007) har i sin avhandling studerat de omställningar som den kommunala organisationen uthärdat både när det gäller praktiskt arbete likväl som teoretiska incitament. Genom att se till dessa omställningar har författaren följt hemtjänstarbetets anseende och innehåll (Wiechel 2007 s. 11). Wiechel (2008) anser att hemtjänstens utformning har gått från en nivå som gav möjlighet till en kraftig tillväxt av hemtjänstens organisation, för att efter denna massiva utbredning avstanna och anta en period av stiltje, vilken sedermera övergick till att dagens arbete tog form, en hemtjänst i kaos (Wiechel 2008 s. 62). Dessutom skådar Wiechel (2008) en tydlig riktningförändring från ett husmorsnära arbete som har för avsikt att hjälpa många till att innebära vård och omsorg för de mest behövande. Enligt författaren kan detta vara ett tecken på en möjlig professionalisering av omsorgspersonalens yrke (Wiechel 2008 s. 65). Wiechel (2008) beskriver även kommuners syn på hemtjänstarbete där de äldre är kunder och varje insats som utförs är tids- och kostnadsstyrd vilket ökar påfrestningarna på omsorgspersonalen (Wiechel 2008 s. 65).

Ytterligare en som forskar inom området är Andersson (2010), hon nämner inte specifika arbetsuppgifter men beskriver hemtjänstens yrkesområde och de arbetsuppgifter som omsorgspersonalen utför som en *mångfald* av insatser där *valfriheten* ska vara stor. Andersson (2010) beskriver att omsorgspersonalens arbete styrs av tid och riktlinjer vilket samtidigt innebär en begränsning av omsorgsarbetet och mängden insatser (Andersson 2010 s. 322).

3.2 Forskning om kunskap i relation till omsorgsarbete

Dunér & Olin (2011) diskuterar i sin studie ämnen som kompetens och professionalisering av omsorgsarbete. Studien beskriver hur chefer, metodutvecklare och planeringsledare ser på det kompetensbehov som finns för omsorgspersonal. De menar att omsorgspersonalen är i behov av ökad kunskap inom social omsorg med inriktningar mot missbruk och psykiska funktionshinder, men efterfrågar fördjupad kunskap inom sjukvård. De anser att en *professionaliseringprocess* har startat då omsorgspersonalens yrkesområde börjar ta form och deras studie visar även på att flera av de ovan beskrivna yrkesgrupperna stöttar en stegrande kunskapsnivå hos omsorgspersonalen men menar att de ser en fara med omsorgspersonal som innehar stor teoretisk kunskap, vilket skulle påverka anpassningsbarheten i arbetets vardag (Dunér & Olin 2011 s. 347, 350-351).

I en avhandling om hur enhetschefer och omsorgspersonal ser på kompetensens betydelse för äldreomsorgen, beskriver Damberg (2010) hur omsorgspersonalen lyfter fram erfarenhet och känslöbetonade insikter framför en mer formell teoretisk inlärd kompetens. En av de anledningar som framhålls menar Damberg (2010) är att genom en fokusering på erfarenhet i arbetet istället för formell via utbildning inlärd kompetens blir det svårt att ersätta den befintliga omsorgspersonalen med andra. Damberg (2010) uttrycker vidare att omsorgspersonalen via ovan nämnda fokusering uppvisar ett informellt ramverk som avfärdar utbildning vilket således är problematiskt ur en tanke om professionalisering. Damberg (2010) lyfter även fram omsorgspersonalens syn på sitt arbete, som något en person tar då hon/han inte hittar något annat (Damberg 2010 s. 84).

Wreder (2005) framställer omsorgspersonalens utbyte av livserfarenhet med omsorgstagarna som en kunskap som är av stor betydelse för dem i yrkesutövandet. Sammantaget visar avhandlingen på att personalen efterfrågar utbildning och spetskompetens men också att relevans läggs vid den enskildes lämplighet (Wreder 2005 s. 45.ff).

Den dominerande kunskapssynen hos omsorgspersonal är enligt Drugge (2003) erfarenhetsbaserad. Syftet med hennes forskning var att visa på villkor och förutsättningar för inläring av hemtjänstarbete. Drugge (2003) menar att arbetet lärs i den vardagliga kontakten med arbetskollegor. I samtalen delar omsorgspersonalen med sig av erfarenheter om arbetets utförande samt om omsorgstagarnas olika behov och förutsättningar (Drugge 2003 s. 173).

Eklund & Johnsson (2000) menar att teoretiskt införskaffade kunskaper för omsorgsarbete endast kan nyttjas väl om tidigare erfarenheter och egna upplevelser ligger till grund i arbetet. Författarna menar att självlärda erfarenheter oavsett om de upplevts i arbete eller utanför ger

omsorgspersonalen möjligheten att tillsammans med teori få en helhetsbild av omsorgstagarens situation (Eklund & Johnsson 2000 s. 28).

Omsorgsrationalitet är en föreställning utformad av Waerness (1996) om hur kvinnors oavlönade och avlönade arbete i praktiskt utförd omsorg skapar erfarenheter som inte är möjliga att tillförskaffa sig genom formell utbildning. Inlevelse, förståelse och respekt är erfarenhetsbaserade lärdomar menar Waerness (1996) vilka ger en helhetsbild av omsorgstagarens hjälpbehov (Waerness 1996 s. 111).

3.3 Sammanfattning

För att sammanfatta tidigare forskning visar den på att omsorgspersonalens yrkesområde har varit svårt att precisera då gränserna för yrkesområdet varit otydliga samt att arbetsuppgifterna är många och skiftande (Andersson 2010, Aronsson 1994). Forskning visar även på att arbetet formas utifrån omsorgstagarens behov där fokus för arbetet är aktivering och rehabilitering. Forskningen visar också på att omsorgspersonalen ser att en stor del av arbetsdagen går åt till att utföra arbetsuppgifter som de inte anser önskvärda som exempelvis städ och tvätt (Szebehelys 1995, Wreder 2005). Den tidigare forskningen visar även på att arbetet har gått från ett husmorsnära arbete mot vård och omsorg samt en möjlig professionalisering (Dunér & Olin 2011, Wiechel 2008). Vidare menar forskning att omsorgspersonal ser erfarenhet som den största kunskapskällan för sitt arbete (Drugge 2003, Eklund & Johnsson 2000, Waerness 1996, Wreder 2005). Dessa studier använder vi i vår uppsats för att möjliggöra och föra en diskussion och göra en analys av hur omsorgspersonalen beskriver sitt yrkesområde samt hur de ser på sitt kompetensbehov i relation till en professionalisering av omsorgsycket.

4 METOD

I detta kapitel om metod kommer vi att beskriva hur vi gått tillväga under vår uppsatsprocess. Avsnittet behandlar den vetenskapsteoretiska utgångspunkt vi valt att ha som inspiration samt de metoder som vi använt oss av för datainsamling det vill säga semistrukturerade intervjuer samt insamling av material via dokument och litteratur. Avsnittet kommer att ge en beskrivning av hur vi har bearbetat och analyserat insamlad data. Vi kommer även att ge en redogörelse för vårt urval, avgränsningar samt uppsatsen tillförlitlighet och pålitlighet. Att beskriva tillvägagångssätt och upplägg vid ett uppsatsarbete menar Patel och Davidsson (2011) är något som bör göras i varje uppsats (Patel & Davidsson 2011 s. 131). Detta är ett

krav i den kvalitativa forskningen, vilket har betydelse för att kunna bedöma en studies tillförlitlighet (Thurén 2007 s. 26).

4.1 Vetenskapsteoretisk utgångspunkt

Vi har i vår uppsats fattat inspiration från ett hermeneutiskt synsätt. Hermeneutik innebär tolkningslära eller förförståelselära. För att få en förståelse för det insamlade empiriska materialet använder vi oss av tolkning vilket innebär att vi använder oss själva då vi ska tolka det material vi samlat in (Thurén 2007 s. 94-95, 103).

Något som är av stor betydelse för hermeneutiken är den hermeneutiska cirkeln som innebär att vår förförståelse baseras på de erfarenheter och fördomar vi har. Den hermeneutiska cirkeln menar att det sker ”en ständig växling mellan delar och helheter” (Kvale 1997 s. 51). Helheten i texterna är bestående av mindre delar som tolkas och bildar helheten. Rent praktiskt innebär detta vid läsandet av intervjuer och litteratur att man ser till helheter och utifrån dessa går det att påvisa teman som är att jämföra med mindre delar som sedermera ger ett helhetsintryck av insamlat material och vad den har bidragit med för kunskap. Det betyder att man jämför tolkningar av olika kommentarer med en helhetstolkning. Det är av vikt att sätta sig in i respondenternas uttalanden och litteraturen för att få en förståelse för vad som förmedlas. På grund av denna anledning är det viktigt att vara insatt i det ämne som studeras för att på så sätt förstå sammanhanget. Forskaren måste här vara medveten om sin egen påverkan i tolkningsprocessen (Kvale 1997 s. 51-52). Med det menas att vi har vissa förkunskaper i olika ämnen som präglar vårt tankesätt.

Då vi ska göra vår tolkning utifrån hermeneutiken använder vi oss av våra egna värderingar, vår förförståelse och kontexten, alltså sammanhanget. Då vi får nya erfarenheter förändras vår förförståelse och blir till en ny förståelse som bygger på de nya erfarenheter vi har tillägnat oss. Att besitta en empatisk förmåga innebär att vi till viss del kan tänka oss in i hur andra människor tänker och känner, vilket innebär att vi kan känna förståelse för andra individer i deras situation (Thurén 2007 s. 94-95, 103). Att vara källkritisk är av vikt i en hermeneutisk tolkningsprocess då både forskaren och det insamlade materialet påverkar resultatet (Alvesson & Skoldberg 2008 s. 218). En beskrivning av källkritiken och dess innebörd kommer i avsnitten bearbetning och analys av data samt i avsnittet om trovärdighet och pålitlighet.

Syftet med att använda inspirationen från hermeneutiken i vår uppsats är att vi önskade ta del av respondenternas uppfattningar och eftersträvade att i hög grad försöka sätta oss in i och förstå dem och de beskrivningar respondenterna gjorde av den verklighet de lever i. På

liknande vis tolkas litteraturen som används i uppsatsen. Vi anser att den hermeneutiska inspirationen är intressant för våra frågeställningar då vi båda har arbetat i hemtjänsten och har en viss förståelse i ämnet. Med denna grundförståelse som anledning kan vi relatera till omsorgspersonalen och deras erfarenheter. Våra erfarenheter har olika utgångspunkter då den ena av oss gick vårdlinjen inriktning mot hälso- och sjukvård under gymnasiet och den andra har arbetat inom hemtjänsten utan att ha någon utbildning i botten. Vi ser att detta kan ha påverkat oss i vår tolkning av data både positivt och negativt men att det är en fördel då vi är två och därmed kan komplettera varandra och se på det insamlade materialet från olika perspektiv.

4.2 Kvalitativ ansats

Vi kommer i vår uppsats att utgå från en *kvalitativ ansats*. En kvalitativ forskning kännetecknas av att forskaren ser till den information som ges från ett inifrånperspektiv, det vill säga från exempelvis respondenternas synvinkel. Samt att forskaren på ett djupgående sätt ta del av de tankar och känslor som framkommer och utifrån det tolka och förstå dessa data. Den kvalitativa forskningen kännetecknas även av närhet till det som studeras och en känsla av förståelse för den beskrivning som ges och närhet till det som studeras (Olsson & Sörensen 2007 s. 64). Denscombe (2009) menar att kvalitativ forskning fungerar väl i mindre studier som tar sig an djupgående beskrivningar av företeelser och syftar till att se helheter istället för de mindre delarna i resonemang (Denscombe 2009 s. 321-322). Genom att belysa forskningsområdet ur ett yrkeshistoriskt perspektiv och ur omsorgspersonalens perspektiv vill vi nå de underliggande meningar och tankar som finns. Detta försöker vi göra genom att tolka den insamlade litteraturens olika texter likväl som respondenternas meningar och tankar vilka framkom vid de intervjuer som vi gjort.

4.3 Tillvägagångssätt

Vi kommer under detta avsnitt att beskriva uppsatsens tillvägagångssätt. En uppdelning har gjorts i underavsnitt då vi använt oss av två olika metoder för insamling av data. De metoder vi har använt oss av är att studera skriftliga källor samt utfört semistrukturerade intervjuer.

Arbetet inleddes med en nedskrivning av olika tankebanor med inriktning på omsorgspersonal. De val som sedan gjordes följde riktningen mot omsorgspersonal inom hemtjänstarbete och den professionaliseringsprocess som uttrycks pågå samt omsorgspersonalens syn på kunskapsbehov och kompetens relaterat till arbetet. Av detta

formades de för arbetet centrala delarna syfte och frågeställning. Därefter påbörjades insamlingen av empirin. I anslutning till litteraturstudierna som ligger till grund för resultatets historiska del gjordes semistrukturerade intervjuer som visas i resultatets andra del. Därefter bearbetades den data som framkom, processen beskrivs nedan i avsnitten *Materialinsamling för yrkets historiska utveckling* och *Bearbetning och analys av insamlad data*. Arbetet fortsatte genom analys av data vilket förde arbetet framåt till diskussion och slutsats. Genom att samla in material i form av dokument och forskning av omsorgsyrkets utveckling och genom att genomföra semistrukturerade intervjuer med omsorgspersonal avser vi att besvara vårt syfte.

4.3.1 Materialinsamling för yrkets historiska utveckling

Efter den inledande delen i arbetet följde en litteratursökning med utgångspunkten i sökorden; *äldreomsorg, omsorg, omsorgspersonal, hemtjänst, professionalisering* samt *kunskap*. De databaser som användes var; Libris, Sociological Abstract, Swedpub och artikelsök. Flera vetenskapliga alster samlades på detta sätt in. För att möjliggöra insamlandet av material till den yrkeshistoriska utvecklingen som utgör första delen av uppsatsens empiri, har vi använt statliga offentliga utredningar samt litteratur och avhandlingar som knyter an till yrkesområdet vilka samlades in på ovan beskrivna vis. Genom att i möjligaste mån se till att dessa texter är kontrollerade av experter och att texternas författare är väl ansedda inom området har vi försökt att höja trovärdigheten för resultatet i det insamlade materialet. Enligt Denscombe (2009) ger välrenommerade författare inom det specifika området tillsammans med en expertkontroll viss försäkran om kvaliteten på den skrivna texten (Denscombe 2009 s. 302-303). Vi har vid insamlandet av materialet försökt att vara källkritiska. Vår ambition har varit att använda oss av ursprungskällor när det varit möjligt, att se till var källan och källorna kommer ifrån samt vem som författat litteraturen för att minska risken för vinkling av det insamlade materialet. Genom att vara två författare har vi även diskuterat valen av litteratur, då vår förförståelse för området skiljer sig åt, vilket är ett sätt att begränsa risken för feltolkningar av materialet. Ett källkritiskt tänkande bör finnas med i arbetet med en uppsats för att öka trovärdigheten av arbetet. Samtidigt är det av vikt att påpeka att en faktisk sanning är svår att nå då exempelvis faktorer som tid och författare påverkar den skrivna texten (Alvesson & Sköldberg 2008 s. 218ff). Genom inläsning av detta material genererades den historiska resultatdelen av vår empiri. Då vi såg brytpunkter i historien disponerades materialet i tre avsnitt vilket även var ett sätt att belysa de skiftningar som brytpunkterna visar

på. Rubrikerna som valdes speglar bilden av de förändringar som omsorgspersonalen genomgått. Den uppdelning vi valde var; *Från husmödrar till hemsamariter, Från hemsamariter till vårdbiträden* samt *Från vårdbiträde till undersköterska*. Vi bestämde oss för att dela in presentationen av empirin på detta sätt då synen på omsorgspersonalen och dess arbetsuppgifter genomgick stora förändringar, vilket dessa brytpunkter visar på.

Andra dokument som vi har använt oss av för att få fram den yrkeshistoriska delen av empirin är Socialstyrelsens riktlinjer samt kommunens arbetsbeskrivning av omsorgspersonalens arbetsuppgifter. Anledningen till denna form av inhämtning av material var att genom riktlinjer och arbetsbeskrivning samt tidigare forskning få en bild av förväntningar och tankar på omsorgspersonalens arbete. Det gav även viktiga infallsvinklar och belyste möjliga processer och handlingar inom området som var av väsentlighet för arbetet som helhet. Vi har även under denna insamling av material använt oss av den ovan beskrivna källkritiska granskningen som även får en utförligare förklaring i avsnittet *Trovärdighet och pålitlighet*.

4.3.2 Semistrukturerade intervjuer

Med semistrukturerad intervju menas ett samtal där intervjuaren utgår från ett i förväg konstruerat formulär med teman och tillhörande frågor, en så kallad intervjuguide (Trost 2005 s. 29). Att benämna intervjun med ordet samtal kan ge en felaktig bild av händelsen. I ett ”vanligt” samtal delar de som konverserar, tankar, åsikter och fakta med varandra medan förutsättningen i en intervju är en annan, det är då av vikt att den som intervjuar förhåller sig neutral och i mycket liten utsträckning påverkar den intervjuade med egna åsikter (Trost 2005 s. 29). De olika områdena med tillhörande frågor (se bilaga 1) som ligger till grund för våra intervjuer är till för att rikta intervjuens fokus mot det för uppsatsen aktuella området. Frågorna ska vara breda i sin utformning och de olika ämnena är oberoende av i vilken ordning de tas upp i intervjun (Robson 2011 s. 285). Tanken med detta var att den person som intervjuades skulle få en större möjlighet att uttrycka sina egna tankar och visioner om ämnen som avhandlades i intervjun, vilket enligt Denscombe (2009) är meningen med intervjuer som är av semistrukturerad art (Denscombe 2009 s. 235).

En person som själv är delaktig i en företeelse benämns i intervjusammanhang som respondent (Holme & Solvang 1997 s. 104). De personer som ingår i våra intervjuer arbetar alla inom det av oss studerade området varför vi väljer att använda respondent i dessa sammanhang. Intervjuerna har varit tänkta som ett instrument för att få en mer djupgående

data om det specifika området från omsorgspersonalen som arbetar inom hemtjänstens verksamhetsområde. En av anledningarna till att just välja semistrukturerade intervjuer var att kunna rikta samtalet mot de aktuella områden som uppsatsen berör med frågor som utkristalliserats av arbetets problemformulering och syfte men även att kunna fånga upp tankar som ligger i periferin men som kan påverka synen på kompetens, professionalisering och det egna yrket. En ljudupptagning gjordes av intervjuerna för att på så vis säkerställa den data som avhandlades samt att möjliggöra transkribering och analys av intervjuerna. Robson (2011) beskriver just ljudupptagning som ett bra sätt att säkerställa data samt att koncentrera sig på situationen och respondenten under intervjun (Robson 2011 s. 285).

Vid de första två intervjuerna delade vi upp oss och utförde dessa var för sig. Respondenterna valde tid och plats för intervjuerna och blev innan intervjuerna informerade om vilka områden som frågorna skulle beröra. Under intervjuerna ställde vi de frågor som fanns i vår intervjuguide och kompletterade med följdfrågor för att djupare nå in i respondenternas tankevärld. Vi hade innan intervjuerna diskuterat med varandra vikten av att inte använda oss av värderande eller ledande frågor för att därmed minska risken att påverka respondenternas tankar och svar. Vid nästkommande intervjutillfälle var tanken som tidigare att intervjuerna skulle ske enskilt. Vid detta tillfälle uppkom en situation där respondenterna ville att intervjuerna skulle genomföras gemensamt. Efter en stunds diskussion där vi vägde för- och nackdelar bestämde vi oss för att tillmötesgå respondenternas önskemål och utförde därför denna semistrukturerade intervju som en gruppintervju. Ett av skälen till det beslut som vi fattade var att vi gjorde ett antagande om att de två respondenterna därmed skulle känna sig trygga i situationen och våga uttrycka sig. Det visade sig vara ett gott antagande då båda respondenterna tog plats i samtalet och ifrågasatte eller bekräftade varandras tankar. Enligt Denscombe (2009) kan detta vara en bra intervjuform för att öka möjligheten till djupare diskussion genom att respondenterna kan stötta eller ifrågasätta varandras resonemang och tankar (Denscombe 2009 s. 236-237).

4.4 Urval av intervjupersoner

För denna studie valde vi att kontakta enhetschefer inom hemtjänsten i Kalmar kommun. Vi fick med hjälp av enhetscheferna namn på omsorgspersonal som kunde tänka sig att vara med i vår studie. Vår tanke var att intervjua omsorgspersonal för att på så vis ställa deras tankar och resonemang mot den historiska delen av empirin för att se till huruvida historien påverkar dagens omsorgspersonal och dess syn på sitt yrkesområde, kunskap och kompetens. Respondenterna tillhör två olika enheter inom Kalmar kommun. Då det visade sig att

respondenterna hade liknande tankebanor valde vi att genomföra tre intervjuer med fyra respondenter. Vi har inte haft några kriterier så som ålder, kön, utbildningsgrad utan valde att intervjua de personer som frivilligt ville delta i vår studie. Vi vill vara tydliga med att det resultat som presenteras i studien är från ett litet urval och därför inte kan ge en generell bild utav omsorgspersonals tankar men kan väcka frågor som kan leda till fortsatt forskning. Vårt urval grundar sig till en början i ett bekvämlighetsurval, vilket innebär att forskaren tar de personer som finns att tillgå (Denscombe 2009 s. 39, 59). Då vi endast gjort ett fåtal intervjuer som dessutom är utförda i ett begränsat område, det vill säga Kalmar kommun, ser vi problem med generaliserbarheten för uppsatsen då de respondenter som deltagit i vår studie inte kan ses som representativa för all omsorgspersonal i Sverige eller ens till närliggande kommuner. Med generaliserbarhet menas i vilken grad som exempelvis data som samlats in inom ett begränsat område kan gälla som en allmängiltig förklaring för liknande områden inom samma kontext (Denscombe 2009 s. 382). Den historiska empirin är omfattande och urvalet har källkritiskt granskats som vi beskrivit under det tidigare avsnittet *materialinsamling för yrkets historiska utveckling*.

4.5 Avgränsningar

De avgränsningar som gjorts i uppsatsen är för att tydligt undersöka studiens syfte och frågeställningar. Vi har bortsett från personal arbetande inom funktionsnedsättningssektorn och istället valt att koncentrera oss på omsorgspersonal inom hemtjänsten. Vi har dessutom valt att fokusera på omsorgspersonal arbetande mot omsorgstagare i ordinärt boende och därmed valt bort omsorgspersonal som arbetar i särskilt boende. Detta med anledning av att den omsorgspersonal som arbetar i ordinärt boende möter omsorgstagare med en större variation av insatser då de omsorgstagare som bor i särskilt boende i större utsträckning har ett större vårdbehov. Den definition på yrke som valts innebär att ett yrke är en aktivitet där utföraren är i behov av tidigare inlärda kunskaper och skickligheter för att utföra aktiviteten samt att det genererar en inkomst att livnära sig på (Svensson 2003 s. 28).

4.6 Bearbetning och analys av insamlad data

För att bearbeta materialet som ligger till grund för empirins historiska del och sedermera möjliggöra analysen har vi läst och fördjupat oss i omsorgsyrkets historia. Genom denna inläsning fann vi detaljer och intressanta företeelser som var återkommande och vilka vi

ytterligare följde upp. Det ledde fram till att vi åskådliggjorde olika områden som både enskilt och ur ett helhetsperspektiv har påverkat omsorgsyrkets historia. Genom dessa områden fann vi brytpunkter som bildade de teman som vi sedan har använt för att forma den historiska empirin men också för utformandet av vår intervjuguide. Denscombe (2009) beskriver att den kvalitativa forskningen kännetecknas av att forskaren noggsamt ska läsa litteraturen ett flertal gånger för att på detta sätt fördjupa sig i ämnet och finna detaljer som inte är givna och utifrån dessa forma områden för vidare analys. (Denscombe s. 367-375).

Efter intervjuernas utförande följde en tidskrävande nedskrivning av insamlad data, det vill säga att vi ord för ord skrev ner vad som sagts men även nedtecknade pauser och uttryck som inte kan ses som ord, en så kallad transkribering. Dessutom fick varje nedskriven textrad ett nummer, vilket bör göras för att underlätta att finna den position och sammanhang där datamaterialet hämtats vilket även nämns av författaren som ett led i arbetet med data i form av intervjuer (Denscombe 2009 s. 260-261). Vi valde även att inte skriva ut respondenternas namn i transkriberingen utan kodade deras namn genom att benämna dem med intervjuperson och en siffra vilket är sättet respondenterna presenteras i uppsatsen. Det gör att läsaren tydligt kan se vilken respondent som säger vad genom att hänföra till koden. När transkriberingen var gjord började vi strukturerat läsa igenom det nedskrivna materialet för att se till de olika respondenternas resonemang för att finna likheter och skillnader i deras sätt att se på de områden som intervjuerna behandlade. Vid denna genomgång framkom det att de såg på sitt yrkesområde utifrån de olika former av insatser som utförs i arbetet. Det gjorde att vi valde *Yrkesområdet* som ett huvudtema för att presentera denna del av empirin. De olika former av insatser som nämndes valde vi att dela upp och föra in i underliggande teman; *Omsorgsrelaterat arbete*, *Vårdrelaterat arbete* och *Administrativt relaterade arbetsuppgifter* för att möjliggöra analysen. Det framkom även genom bearbetningen av intervjuerna att respondenterna såg på området kunskap utifrån olika perspektiv. De gjorde en uppdelning av kunskap där införskaffade erfarenheter var en del och kunskap hämtad från utbildning var den andra formen. Vi valde att benämna dessa som huvudteman vilka i uppsatsen benämns som *Erfarenhet som kunskap* och *Utbildningsbaserad kunskap*. Under dessa huvudteman finns även underliggande teman vilka visar på respondenterna tankar om de olika områdena. Dessa underrubriker är; *Arbetslivserfarenheter som kunskap*, *Livserfarenheter som kunskap*, *Organiserad kunskap* och *efterfrågad kunskap*. De olika teman och underliggande teman som kom fram vid bearbetningen av materialet är följaktligen dem som presenteras under avsnittet resultat. Analysen har genomförts genom att jämföra de två olika empiriavsnitten i förhållande till tidigare forskning, professionsteorin och kunskapsteorin utan att föra in egna

resonemang och tankar och på så vis redogöra för det resultat som framkommit och presenteras i uppsatsens analysdel.

4.7 Trovärdighet och pålitlighet

Det är av vikt i den kvalitativa forskningen att kunna verifiera resultatet, alltså att visa på att det stämmer. I den kvalitativa forskningen finns en kritik mot att använda begreppen reliabilitet som innebär att den undersökning som gjorts har haft ett bra tillvägagångssätt och validitet, vilket innebär att studien har undersökt det den syftade till att göra (Thurén 2007 s. 26). Eftersom det innebär en svårighet i den kvalitativa forskningen att visa på att det insamlade materialet är äkta och har tolkats på rätt sätt används hellre begreppen trovärdighet och pålitlighet (Denscombe 2009 s. 378-381). Det är med dessa förevändningar som vi valt att i uppsatsen använda dessa begrepp. För att uppsatsen ska vara trovärdig finns det olika metoder att använda sig av. Triangulering är ett av dessa sätt vilket innebär att forskaren använder sig av flera metoder vid insamlandet av material för att på så sätt öka chanserna till rätt tolkning genom att jämföra dessa (Denscombe 2009 s. 184-185). Vi har i vår uppsats valt att använda oss av dokument och intervjuer för att nå en djupare förståelse det ökar även möjligheten att få in uppgifter som kompletterar det tidigare materialet. Ett annat sätt att öka trovärdigheten är att beskriva tillvägagångssättet och de val som görs i uppsatsen för att på så vis kunna följa arbetets gång och visa på dess skeende (Descombe 2009 s. 380-381, Patel & Davidsson 2011 s. 105). Vi har därför i uppsatsen tydligt beskrivit forskningsprocessen för att visa på hur arbetet med uppsatsen gått tillväga och hur vi kom fram till uppsatsens slutsats. Det kan även vara bra om det är mer än en forskare som är delaktig i studien då tolkningar många gånger skiljer sig åt (Denscombe 2009 s. 184-187). Vi är två författare till uppsatsen varför även denna framställning av trovärdighet är uppfylld. Vi har tillsammans arbetat med studien och i vissa fall gjort olika tolkningar av materialet som ingår varvid vi då gått tillbaka till ursprungskällan för att säkerställa att inga eventuella missförstånd uppstått. För att öka trovärdigheten har vi även spelat in intervjuerna för att på så sätt kunna gå tillbaka och lyssna på intervjuerna igen för att säkerställa att inga missuppfattningar har skett av det insamlade materialet. Att spela in intervjuer är att rekommendera menar Denscombe (2009) för att säkerställa att den information som framkommer vid intervjun (Denscombe 2009 s. 258-259). Inom källkritiken finns fyra kriterier som benämns; *äkthetskritik*, *tendenskritik*, *samtidighetskritik* och *beroendekritik*. *Äkthetskritiken* innebär att forskaren bör kontrollera materialets ursprung för att säkerställa trovärdigheten i materialet (Alvesson & Sköldberg

2008 s. 223-224). Det har vi gjort genom att se till när dokumenten är skrivna samt vart dokumenten kommer ifrån. *Tendenskritiken* används för att belysa huruvida forskaren, respondenterna eller det skrivna materialet påverkar det budskap som visas (Alvesson & Sköldberg 2008 s. 224-226). Genom att nogsamt se vem som har författat dokumenten samt i den mån det är möjligt se till underliggande budskap har vi försökt att möta tendenskritikens kriterier.

I samband med intervjuerna har vi haft i åtanke att respondenterna arbetar för en organisation vilket kan påverka deras svar, vidare ser vi även att vi som forskare kan påverka respondenterna genom feltolkningar. *Samtidighetskritiken* innebär att problem kan finnas i att vänta allt för länge exempelvis med transkriberingar av material eller att använda källor som är ålderdomliga. Det kan även finnas ett problem i att avståndet till det som studeras är stort (Alvesson & Sköldberg 2008 s. 226). Vi har försökt att bemöta samtidighetskritiken genom att göra egna semistrukturerade intervjuer samt att omgående påbörja transkriberingen efter avslutade intervjuer. Vi har även försökt att använda material som har en närhet till det område som studerats. *Beroendekritik* kan ses som att information som inhämtats härstammar från samma källa och därmed kan påverka materialet som används i en och samma riktning. För att bemöta beroendekritiken har vi försökt att använda oss av primärkällor i form av det skrivna material som använts men även genom att använda oss av intervjuer

4.8 Metoddiskussion

Efter att vi hade format vårt syfte och våra frågeställningar beslutade vi oss för att göra en kvalitativ litteraturstudie som vi kompletterade med semistrukturerade intervjuer. Fördelen med semistrukturerade intervjuer är att forskaren innan intervjutillfället har vissa förutbestämda ämnen som ska behandlas. Följdfrågorna formas sedan utifrån respondenterna svar. Intervjuerna syftar till att få en helhetsbild och få ta del av respondenternas tankegångar. Nackdelen är den intervjuareffekt som kan uppstå där forskaren och respondenten påverkar varandra där förutfattade meningar och förförståelse är av stor betydelse. Det kan i vissa fall innebära att respondenten avger ett svar som han eller hon tror att forskaren förväntar sig att få. Det är av vikt att forskaren presenterar sig på ett välartat sätt och att forskaren också är objektiv i intervjusituationen (Denscombe 2009 s. 234-235, 244-247). Vi förberedde intervjuerna noggrant med att skriva ner de frågor vi avsåg att behandla under intervjuerna (bilaga 1) och några dagar innan fick våra respondenter ett brev där vi beskrev vårt syfte och våra frågeställningar tillsammans med ett informationsbrev (bilaga 2). Då vi ställde våra följdfrågor försökte vi vara noga med att de inte skulle var ledande eller värderande. Vi var

hela tiden medvetna om att vi som forskare kan påverka respondenterna genom den så kallade intervjuareffekten där både vår och respondenternas förförståelse är av vikt. Vi vet inte hur gruppintervjun påverkade respondenternas svar då vi anser att den kan både stimulera men också hämma. Eftersom de själva kom med förslaget hade vi en tanke om att det gynnade intervjun då respondenterna förhoppningsvis kände en ökad trygghet. Vid tolkningen av resultatet från intervjuerna ser vi det som en fördel att vi har varit två personer då vi sen tidigare har olika förförståelse och tidigare upplevelser av hemtjänstarbete på olika plan både och i vissa fall har gjort olika tolkningar av materialet. Vår förförståelse inom område kan även den tänkas påverka resultatet och de tolkningar vi gjort. Vid de tillfällen då detta har skett har vi gått tillbaka till respondenten för att kontrollera vad som har menats. Detta har även skett vid insamlandet av litteratur då vi har ägnat oss åt ett källkritiskt tänkande som vi tidigare har beskrivit i uppsatsens metoddel.

Vi använde oss av ett bekvämlighetsurval där vi efter en kontakt med enhetscheferna några dagar senare fick in namnförslag. Vi kan så här i efterhand ifrågasätta detta då vi inte vet hur dessa valdes ut. Vi hade inte heller några kriterier som ålder, utbildning sysselsättningsgrad eller hur länge de som intervjuades arbetat inom hemtjänsten vilket kan tänkas påverka resultatet i uppsatsen. De vi intervjuade var alla utbildade undersköterskor och möjligtvis hade vårt resultat sett annorlunda ut om vi hade valt att använda oss av ett subjektivt urval där vi hade lika andel utbildade som outbildade. Subjektivt urval innebär att forskaren väljer ut de individer som kan tillföra det som studien syftar till att undersöka (Denscombe 2009 s 37). Då antalet intervjuade är litet är generaliserbarheten låg och vi menar därmed att vårt resultat inte kan ses som en allmängiltig förklaring till omsorgspersonals syn på sitt yrkesområde och begreppet kunskap. Vi tror också att det har betydelse för vilken organisation omsorgspersonalen arbetar och om den är statlig eller kommunal men också den gruppuppfattning som kan finnas på olika arbetsplatser angående yrkets innehåll och relevans av utbildning.

För att uppfylla studiens kriterier angående trovärdighet och pålitlighet har vi använt oss av metodtriangulering, kontakt med respondenter då osäkerhet av tolkning har uppstått och vi har i detalj beskrivit vårt tillvägagångssätt för att läsaren ska kunna följa studiens gång.

4.9 Etiska överväganden

För att överväga huruvida uppsatsen kunde genomföras ur ett etiskt perspektiv har vi utfört en egenprövning av uppsatsen. Vi utgick ifrån den av Etikkommittén Sydost framtagna

blanketten för etisk egengranskning av studentprojekt. Genom att besvara de fem första frågorna av blanketten med nej, såg vi att uppsatsen ur ett etiskt perspektiv var möjlig att genomföra. Vid utförandet av våra intervjuer har vi utgått från vetenskapsrådets fyra etiska huvudprinciper vilka är; *informationskravet*, *samtyckeskravet*, *nyttjandekravet* samt kravet på *konfidentialitet*. Med informationskravet menas att informanterna ska informeras om anledningen till deras medverkan, att det är frivilligt och att de har möjlighet att avbryta sin medverkan om de så önskar. Samtyckeskravet innebär att informanterna innan inhämtande av uppgifter från dessa måste lämna sitt samtycke för deltagande i undersökningen. Kravet på konfidentialitet går ut på informanterna ska garanteras konfidentialitet, alltså att de inte på något sätt kan identifieras i uppsatsen, därför ska deras namn likväl som andra personuppgifter finnas på en sådan plats där obehöriga inte ges tillträde och kan ta del av uppgifterna. Med nyttjandekravet menas att det material som har samlats in endast får användas i forskningssyfte (Vetenskapsrådet 2002 s. 6-14).

Vi har följt de fyra etiska huvudprinciperna genom att vi redan i vår förfrågan till enhetscheferna skickade en förhandsinformation om vilka vi är och vilket syfte vår uppsats hade och hur vi hade planerat att genomföra den. Då vi fick namn på de informanter som var intresserade av att ställa upp vidarebefordrades denna information från enhetschefen och vi tog sedan telefonkontakt med dem för att säkerställa att de hade fått information om uppsatsens syfte. Vi informerade även om att deras deltagande är frivilligt och att de när som helst har möjlighet att avbryta sin medverkan om de inte ville fortsätta delta. Vi vill skydda informanternas identitet och kommer därför inte att berätta vilket område i Kalmar kommun som vi har valt och på grund av detta inte heller på vilken plats intervjuerna har genomförts.

Under intervjuerna använde vi oss av ljudinspelning efter att informanterna hade gett sitt medgivande till detta. I samband med detta medgivande berättade vi att inspelningarna kommer att hanteras varsamt och finnas oåtkomliga för andra än oss själva. Vi är även gjort etiska övervägande då ämnet för baspersonalen kan anses vara känsligt då de exempelvis skulle berätta om deras uppfattning av och om de anser sig vara i behov av kompetenshöjande insatser på arbetsplatsen. Vi har därför garanterat dem konfidentialitet ägde rum med hjälp av att enhetschefen gjorde en förfrågan till baspersonalen är denna person väl medveten om vilka våra informanter är. Vi har med anledning av detta valt att vara extra försiktiga då vi refererar till informanterna för att på så sätt undvika igenkännande. Då vi skulle göra våra intervjuer uppstod vid det ena tillfället en situation där informanterna ville att vi skulle intervjua dem tillsammans. Vi kände oss lite överrumplade av den uppkomna situationen men valde efter en stunds rådgörande med varandra att göra en gruppintervju då vi ville tillmötesgå

informerarnas önskemål. Informanterna ansåg att det för deras del bara skulle vara positivt att bli intervjuade tillsammans. För insamling av data visade det sig vara ett bra val då informanterna vid flera tillfällen hade skilda tankar men även åtskilliga gånger bekräftade varandras beskrivningar.

4.10 Arbetsfördelning

Redan då vi bestämde oss för att skriva ihop var vi noga med att båda skulle bidra lika mycket till uppsatsen. Vissa delar av uppsatsen har vi valt att dela upp och till en början skrivit var för sig medan andra delar skrivits gemensamt. De delar vi skrivit enskilt har sedan den andra korrekturläst vilket sedan lett till diskussion och omarbetning av texten. Inläsningen av texten har gjorts individuellt vilket vi sedan fört gemensamma diskussioner kring. Intervjuerna har utförts av oss båda och så även transkriberingen av dessa. Metodavsnittet, teorierna, resultat, analys, diskussion och slutsats har vi gemensamt format likt den arbetsbeskrivning som nämns ovan. Gemensamt skrev vi intervjuguiden (bilaga 1) och Pierre skrev samtyckesbrevet (bilaga 2). Genom fördelningen av arbetet anser vi att vi båda har bidragit till lika stora delar av uppsatsen.

5 RESULTAT

I vårt resultat kommer vi att presentera omsorgsycket ur ett historiskt perspektiv samt nutida upplevelser. I den först delen beskrivs omsorgsycket i ett historiskt perspektiv. Resultatet av detta avsnitt är en litteraturgenomgång som visar på brytpunkter i omsorgsykets historia. I den andra delen av resultatet har vi med hjälp av semistrukturerade intervjuer fångat omsorgspersonalens nutida upplevelser av omsorgsycket. Genom att tematisera intervjuernas data framkom därmed tre olika områden som sammanbinder informanternas resonemang processen beskrivs under avsnittet *bearbetning och analys av insamlad data*. Utifrån dessa områden har vi valt att presentera resultatet av dessa intervjuer. De utvalda områdena är *Yrkesområde, Erfarenhet som kunskap* och *Utbildningsbaserad kunskap*.

5.1 Omsorgsycket i ett historiskt perspektiv

Detta är det första av två avsnitt i vilka studiens resultat presenteras. I denna del kommer en historisk presentation av hemtjänstarbete genom tiden, för att tydliggöra förändringar och brytpunkter har en uppdelning gjorts i tre avsnitt. Vi kommer att göra en beskrivning från och

med 1950-talet då hemtjänstarbetet började ta form. För att få struktur på avsnittet är det uppdelat i tre perioder utifrån de brytpunkter vi funnit, dessa representerar hemtjänstens utveckling. Vår uppdelning är; *Från husmödrar till hemsamariter*, *Från hemsamarit till vårdbiträde* samt *Från vårdbiträde till undersköterska*. Detta har vi gjort med anledning av att yrkesområdet vid dessa tidpunkter genomgått organisationsmässiga förändringar samt förändringar i utbildningen. En historisk tillbakablick är även av vikt för att synliggöra grunden och få perspektiv på de nutida resonemang som förs av omsorgspersonalen.

5.1.1 Från husmödrar till hemsamariter

Delen av citatet nedan är taget från en artikel i Föreningen Hemtjänst för gamlas klipparkiv och visar tydligt på intuitionen som fanns för husmödrars arbete som hemsamariter i hemmet hos äldre.

”.....men avsikten är att sysslan skall utföras av kvinnor som inte egentligen har lust att ge sig ut i förvärvsarbete men som ändå på det här sättet skaffar sig lite extra nålpenningar och samtidigt känner att de gör en allmännyttig gärning”. (Föreningen Hemtjänst för gamlas klipparkiv citerat i Szebehely 1995 s.59)

Starten för den organiserade offentliga äldreomsorgen ägde rum på 1950-talet genom Röda korset som i Uppsala anställde husmödrar för att utföra hemhjälp hos äldre. Det gjorde att offentliga myndigheter blev uppmärksamma på denna grupp som sågs som en outnyttjad arbetsresurs. Bristen på arbetskraft var vid denna tidpunkt stor varför husmödrar som hemsamariter väl passade in. Hemmafruar, främst medelålders, anställdes per timme för att utföra sysslor i hemmiljön hos de äldre (Szebehely 1995 s. 58-59, Trydegard 2000 s. 583). Hemsamariternas arbete var självständigt utan styrning från ledning och utfördes inom eller i anslutning till hemmen för de äldre, någon organiserad kontakt med yrkeskamrater förekom inte (Szebehely 1995 s. 65, Trydegard 2000 s. 583). Under efterföljande decennier ökade antalet hemsamariter kraftigt men fortfarande var det hemmafruar som rekryterades. Att det utförda sysslorna inte sågs som ett riktigt arbete utan istället som en bisyssla var tydligt (Szebehely 1995 s. 60, 64, Edebalk & Lindgren 1996 s. 143). Arbetsuppgifterna bestod i att hjälpa de äldre med vanliga hushållsbestyr som fysisk omvårdnad, bäddning, matlagning, diskning och städning (Szebehely 1995 s. 64). De nya riktlinjer för hemtjänsten som kommer 1965 visar på en betydande inriktning på de ”husliga” sysslor som benämns ovan. De nya sysslor som tillkommer är vård och personlighygien som uttalade arbetsuppgifter. Vikten av

en mer personlig kontakt lyfts även fram (Socialstyrelsen 1965 s. 19). Utbildning för arbetet ansågs under denna tid onödigt då ”vanligt husmorsvett” var den kunskap som efterfrågades (Szebehely 1995 s. 58-59). I motsats till uttalanden om att det inte krävdes någon officiell utbildning för hemsamariter visade en statlig utredning 1963 att en stor andel av de verksamma hemsamariterna genomgått för området adekvat utbildning. Den utbildning som bedrevs var framtagen av yrkesöverstyrelsen och utfördes rent praktiskt av kommunen, länsarbetsnämnden eller av frivillig organisationen Röda korset (SOU 1963:47 s. 62-63).

5.1.2 Från hemsamarit till vårdbiträde

Vid början av 1970-talet startade Vårdlinjen som var en gymnasieutbildning inriktad mot ett arbete inom hälso- och sjukvård samt äldreomsorg, tydligt var att sjukvårdsinriktad kunskap var central framför mer social omsorg (Skolverket 2001 s. 173). Under början av 1970-talet kommer även en rapport som visade hur vardagen för hemsamariter såg ut. Den beskriver arbetet som fysiskt mycket ansträngande med tunga förflyttningar men även i psykisk mening då hemsamariterna upplever ”*ensamhet och känslan av otillräcklighet i sin arbetssituation*” (Szebehely 1995 s. 66). Diskussioner fördes mot en förändring av hjälpinsatser i hemmiljön hos de äldre, vilket kom att påverka de verksamma hemsamariternas arbete. Kollektiva insatser lyftes fram och hemtjänstarbetet kompletterades med olika former av dagverksamhet för äldre. Det anlades så kallade servicehus där äldre fick möjlighet att bo. Förändringen innebar stora besparingar i ekonomiskt hänseende samt i form av tid, då ett mindre antal personal kunde hjälpa fler äldre än tidigare (Szebehely 1995 s. 69-70). Vad som föranledde och i stor grad bidrog till de tankar om effektivisering som beskrivits i föregående stycke var den stora ökningen av hemtjänstuppdrag som fortsatte att tillta under hela 1970-talet (Edebalk & Lindgren 1996 s. 144). Genom förändringen omvandlas hemsamariternas arbete, från att vara fritt från styrning till en mer ledningsstyrd arbetsmiljö med kollektiva insatser. Arbetet kunde liknas vid ett industriellt sätt att utföra uppgifter, så kallad löpandebandsprincip (Szebehely 1995 s. 70-71). Inställningen till hemtjänstarbetet ändras och husmorsnära uppgifter blandas med rehabiliterande arbetsuppgifter och vård (Prop.1979/80:1). Förändringarna innebar även att hemsamariter började grupperas som andra arbetstagare. Det medförde möjlighet till internutbildning, möten för information, kontakt med kollegor och ledning på arbetstid (Szebehely 1995 s. 74). Benämningen på omsorgspersonalen byts under samma period ut från den tidigare termen hemsamarit till benämningen vårdbiträde (Szebehely 1995 s. 78).

Under 1980-talet gjordes en ansträngning att höja kompetensen för vårdbiträden. Det kan ses som ett led i att de "självlärd" husmorskvaliteter som tidigare funnits naturligt hos vårdbiträden, behövdes tillföras via utbildning, då de som anställdes var unga kvinnor vilka saknade denna kunskap. Sociala servicelinjen kom 1982 och var en utbildning som riktades mot hemtjänstens område med en mer socialpedagogisk ansats där aktivering och hjälp till självhjälp var viktiga inslag (Szebehely 1995 s. 74-75, Törnquist 2004 s. 122). Utbildningen förde med sig att insatser kunde "likriktas" och tidsbestämmas, resultatet blev till en kontroll över vårdbiträdenas arbetstid. Utbildning sågs även som en möjlighet att rekrytera ny arbetskraft samt ett sätt att höja attraktionskraften och statusen för yrket (Szebehely 1995 s. 73, SOU 1987:21 s. 156-157). Övergripande utbildningar för arbetande vårdbiträden utan utbildning formas och tidigare utbildad personal erbjöds fortbildning för att möjliggöra utvecklingen av den sociala hemtjänsten (SOU 2000:38 s. 247-248). Flera forskare såg under 1980-talet risker med att utbilda omsorgspersonal, anledningen som framhölls var att det skulle bildas en påtaglig distans mellan de äldre och omsorgspersonalen vilket inte var önskvärd (Motevasel 1996 s.65, Waerness 1983 s. 137-138).

Parallellt med den uttalade tanken om utbildning för all omsorgspersonal nämns i en statlig utredning nedanstående;

"... formell utbildning behöver inte vara det enda kriteriet vid rekrytering av personal. Den enskildes förmåga till inlevelse och motivation i arbetet, livserfarenhet samt förmåga till social kontakt är väl så viktiga egenskaper" (SOU 1987:21 s. 157).

Honnörsordet för hemtjänstens arbete under 1980-talet kom att bli helhetssyn (SOU 2000:38 s. 248).

5.1.3 Från vårdbiträde till undersköterska

I början på 1990-talet inträffade flera för äldreomsorgen betydelsefulla händelser som kom att påverka både omsorgspersonalens organisation och arbetsformer på en rad olika sätt. En stor förändring, var den *nya kommunallagen* som antogs och som gjorde att kommunerna själva kunde utforma äldreomsorgen. Det möjliggjorde att kommuner fick tillfälle att engagera privata entreprenörer i omsorgen. Förhoppningen var att effektivisera och öka innehållet i verksamheterna (SOU 1996:56 s. 169, SOU 2000:38 s. 171).

En andra förändring var *Ädelreformen* som medförde att då äldre personer skrevs/skrivs ut från sjukhuset var/är de fortfarande i behov av vård vilket den kommunala verksamheten fick ombesörja. Det infann sig även en samhällsekonomisk kris som påverkade arbetet stort med

uppsägningar och minskade budgetar vilket tydligt avspeglade sig genom en större arbetsanhopning för den kvarvarande hemtjänstpersonalen (SOU 1996:56 s. 139, Wreder 2005 s. 15). Därtill kom reformerna för psykiatri och handikapp vilka gjorde att hemtjänstens organisation även skulle möta dessa omsorgstagare (SOU 2000:38 s.176). Bristen på personal och rekrytering var stor vilket avspeglades i hög arbetstyngd, frånvaro och personalomsättning. Samtidigt ökade mängden äldre som var i behov av kvalificerad vård och omsorg inom hemtjänstens försorg (SOU 2004:68 s. 149, 154). Den nya kommunlagen ändrade utformningen på omsorgspersonalens arbete då den privata sektorns syn på drift av verksamheter implementerades i äldreomsorgen. De äldre började betraktas som kunder och arbetet blev allt mer resultat och prestationsfixerat (SOU 2000:38 s. 172). *Ädelreformen* påverkade omsorgspersonalens arbete som blev inriktat på vård vilket gjorde att hemtjänstens helhetssyn från 1980-talet förändrades till en detaljstyrd syn (SOU 2000:38 s. 176, Socialstyrelsen 2005). Utvecklingen innebar ett paradigmskifte genom en förskjutning av hemtjänstens insatser mot allt mer sjukvårdsbetonade uppgifter. Hemtjänstpersonalens arbete påverkas under denna tid även av andra faktorer som exempelvis möjligheten för äldre att bo kvar i eget boende med hjälp från utvecklingen av hjälpmedel och nya läkemedel (SOU 2008:126 s. 46).

Reformerna för psykiatri och handikapp ökade behoven av utbildning för personalen då möten med personer med psykiska och fysiska sjukdomar ingick i vardagsarbetet (SOU 2000:38 s. 176). Det mynnade ut i kompetenshöjande insatser mot kvalificerad vård och omsorg för den befintliga personalen inom hemtjänsten. Samtidigt inleddes satsningar på vuxenutbildning som ett försök att tillgodose bristen av hemtjänstpersonal, även denna utbildning riktas och får en tydlig grund i sjukvårdande kunskap (SOU 2004:68 s. 149, 154). Hemtjänstens ramar sågs som diffusa och ett förslag för utvecklingen av äldreomsorgen samt förbättringar av personalens kompetens formuleras (SOU 2008:51 s. 51). I följande utredning läggs flera riktlinjer fram som förändrar arbetet exempel är införandet av individuella planer för omsorgstagare där det framgår vilka insatser som erfordras och hur de ska genomföras (SOU 2008:51 s. 13-14). I ett led att tydliggöra uppdraget för omsorgspersonal lägger utredningen ”Kommittén för Kompetensstegen” fram tre inriktningar för framtidens omsorgspersonal, professionalisering, organisering samt bemötande och värdegrund (SOU 2008:126 s. 33). Ett lagförslag utformades och presenterades vilket innehöll en yrkestitel för omsorgspersonal under namnet *Äldreassistent* samt elva yrkeskrav på denna personal dock antogs inte förslaget utan avvisades (SOU 2008:126 s. 33).

Genomgående för yrkets utbildningshistoria är att praktik har haft en central ställning i utbildningarna och fortfarande är en viktig del av undervisningen. Den nyaste formen av gymnasieutbildning skiljer sig från föregångarna, då eleverna får genom egna val specialisera sig på någon av inriktningarna sjukvård eller omsorgsarbete vilket gör att eleverna inte får en generell behörighet genom utbildningen som tidigare utan endast har behörighet till det område som motsvaras av utbildningen (Komvux 2010, Gymnasieförbundet 2012).

5.1.4 Sammanfattning

Mycket har förändrats sedan 1950-talet, dåtidens hemsamariter var kvinnor som hjälpte äldre de kände sedan tidigare mot en låg ersättning. Det ansågs vara onödigt med utbildning och det fanns ingen organisering med arbetskamrater (Szebehely 1995 s. 58-59, Trydegard 2000 s. 583). Under 1960-talet skedde det en stor ökning av antalet hemsamariter (Edebalk & Lindgren 1996 s. 143). En förändring tog fart där adekvat utbildning efterfrågades och arbetsuppgifterna blev mer detaljstyrda. Under 1970-talet skapades dagverksamheter för de äldre och servicehus inrättades (Szebehely 1995 s. 69-70). Det började ställas krav på ledning, ökad kontakt med kollegor och fler utbildningar. Under denna tid får hemsamariterna titeln vårdbiträde (Szebehely 1995 s. 78). Under 1980-talet anställs ett stort antal yngre personer vilket leder till insatser för att höja kompetensen inom området genom utbildning (Szebehely 1995 s. 74-75). Under 1990-talet antas kommunallagen, Ädelreformen och en ekonomisk kris blir ett faktum och påverkar hemtjänsten. Under denna tid blir arbetsuppgifterna mer sjukvårdsbetonade (SOU 1996:56, SOU 2000:38). Under 2000-talet har det varit stor personalomsättning, hög arbetstyngd och sjukfrånvaro. Allt fler av insatserna kräver mer kompetens (SOU2004:68). Sammanfattningsvis har yrket under de senaste 60 åren förändrats från utbildade husmödrars husmorskompetens till dagens omsorgsarbetare där det ställs krav på allt mer specialiserad kompetens. Detta avsnitt leder vidare till nästa resultatavsnitt där vi presenterar nutida upplevelser av omsorgsycket utifrån de semistrukturerade intervjuer som gjorts med omsorgspersonal.

5.2 Nutida upplevelser av omsorgsycket

I denna andra del av uppsatsens resultat har vi med hjälp av semistrukturerade intervjuer fångat omsorgspersonalens nutida upplevelser av omsorgsycket. Avsnittet presenteras genom de teman som framkom i intervjuernas data. De tre olika områden sammanbinder respondenternas resonemang är *Yrkesområde*, *Erfarenhet som kunskap* och

Utbildningsbaserad kunskap vilka visar på omsorgspersonalens nutida upplevelser av omsorgsyrket Processen hur dessa arbetats fram beskrivs under avsnittet *bearbetning och analys av insamlad data*.

5.2.1 Yrkesområdet

Respondenterna har svårigheter att precisera yrkesområdet då de menar att det är så omfattande. På liknande vis har de svårt att beskriva sina arbetsuppgifter till fullo, då antalet är stort. Under intervjuernas gång formas bilden av yrkesområdet och dess arbetsuppgifter. De framkommer dock att arbetet har ändrats från ett mer husmorsinriktat arbete där städ och andra husliga göromål varit centralt mot ett arbete som idag är mer allomfattande. Samtidigt beskriver en av respondenterna att organiseringen av arbetet har ändrats från att ha arbetat helt själv, till att ha en grupp att utgå ifrån.

”Jo men det var ju ännu mer ensamt innan vi fick grupper... och det startade runt 80. Jag var ju självgående under 2 år och man pratade ju med den andra ett par gånger under dagen. Vi ringde upp och kollade vart man skulle gå någonstans” (IP 2).

Respondenten ovan beskriver utvecklingen av omsorgsarbetet och de förändringar som har skett i kontakten med kollegor.

”Det enda vi inte gör så är det att vi tvättar inte och vi putsar inte fönster och vi tar inte ut mattor.”(IP 2).

”Hemtjänstarbete är de uppgifter vi har om man säger.” (IP 4).

Ovan nämnda citat tolkas som problemen att beskriva sitt yrkesområde, det är enklare att beskriva det man inte gör än det som ingår då antalet arbetsuppgifter är så omfattande.

”...det är ju socialt alltså tycker jag. Hemtjänsten är ju inte bara det här längre att städa, utan nu tar man hand om hela människan” (IP 1).

”sedan är det ju den sociala omsorgen och då innebär det också att man hjälper dem med allt det sociala då ju.” (IP3).

"...så har vi omvårdnad som är en stor bit, äldre som är vårdkrävande." (IP3).

Här kan ses hur respondenterna beskriver utvecklingen av hemtjänstens arbete från husmorsinriktade insatser till att se till hela individen med inriktningen mot vård och omsorg.

Det blir även synligt att flera av respondenterna inte gjort ett tydligt val när de hamnade inom hemtjänsten utan rent slumpmässigt sökt sig till arbetet.

"...jag jobbade på....., ja det är en livsmedelsbutik men tyckte det va tråkigt, jag va väl 16 tror jag så då råkade jag söka och fick jobb..."(IP 4).

"...jag skulle prova på i tre månader. Jag städade på lasarettet då så det var jag och en tjej till som, vi hoppade på det här då. Sedan blev jag kvar..." (IP 2)

"...då hörde de av sig till mig och vet du att du är förbigången på LAS-listan. Nej, sa jag hur ska jag veta det man litar ju på att de gör riktigt. Så då stämde facket kommunen. Så hamnade jag inom hemtjänsten så det var ingenting som jag ville, jobba i hemtjänsten."(IP 1)

Utöver de arbetsuppgifter som vi kommer att ta upp under rubriken kunskap nämns göromål såsom dokumentation, handledning och kontaktmannaskap. Med dokumentation menas skrift i form av genomförandeplan, arbets-/daganteckning, levnadsbeskrivning och dagbok. Dokumentation har som uppgift att följa omsorgstagaren i vardagen för att säkerställa enskilda individens omsorg och rätt (Carlsson & Nilsson 2004, s. 39-43) . Handledning innebär att omsorgspersonalen fungerar som en mentor för elever under utbildning. Med kontaktmannaskap menas en bland personalen utsedd person som ska tillförsäkra att omsorgstagaren får beslutade insatser utförda efter individuella behov. Respondenterna uppger att arbetet har blivit mer koncentrerat mot specifika insatser och mer tidsstyrt än vad det var tidigare. Det märks framförallt på antalet besök som tidigare kunde innefatta 2-3 besök per dag mot det cirka 20 besök som omsorgspersonalen idag utför under ett arbetspass.

"Idag kanske vi har 19-20. Då hade man oftast 2 timmars pass med städning och inköp och sådär" (IP 2).

Citatet kan ses som den förändring som skett med många korta tidsstyrda insatser istället för som tidigare ett fåtal som varade under en längre tid.

Nedan följer yrkesområdet i tre underliggande teman; *Omsorgsrelaterat arbete*, *Vårdsrelaterat arbete* och *Administrativt relaterade arbetsuppgifter*, som vi tidigare visat i uppsatsens avsnitt bearbetning och analys av insamlad data beskrev omsorgspersonalen sitt yrkesområde utifrån de insatser som de utför i arbetet.

5.2..1.1 Omsorgsrelaterat arbete

Det största antalet insatser som utförs inom hemtjänsten är inriktade mot arbete relaterat till omsorg och omvårdnad och det är dessa arbetsuppgifter som upptar den största delen av det dagliga arbetet.

”Då har vi ju alltså omvårdnaden och då innebär det all ADL, hjälp med det mesta då (IP 3).

Förkortningen ADL innebär ’aktiviteter i det dagliga livet’ och i omsorgsarbete är det ett sätt att beskriva det primära hjälpbehovet (Nationalencyklopedin 2012) . Respondenterna uppger att insatser kopplade till detta område är exempelvis promenader, samtal och att hjälpa de äldre till och från olika verksamheter samt personlig omvårdnad där hygien är en viktig del. Dessutom ingår de insatser som städ, diskning och hjälp vid måltider. Dessa arbetsuppgifter är av samma betydelse men har en större inriktning på utförandet det vill säga själva arbetsuppgiften istället för social kontakt med omsorgstagaren.

”Du hann både städa, vara social och dricka kaffe och annat. Idag missar du mycket av det” (IP 3).

”Ja man ser till att de kommer upp, tvättar sig, klär på sig, får mat och visst det märks ju att det är mer ruschigt nu” (IP 2).

De två respondenterna ovan ser en förändring av insatserna samt att mycket ska hinnas med på kort tid och att det påverkar den sociala kontakten med omsorgstagaren.

”Vi är städerskor och hårfrisörskor. Vi är badeskor och ja alltihop. Ja det är ju hela köret” (IP 2).

Här ger respondenten uttryck för att de arbetsuppgifter som utförs inkräktar på andra yrkesområden samt att arbetsuppgifterna av åtskilliga. Tydligt blir att respondenternas yrkesområde innefattar en rad olika göromål som andra yrkesgrupper utanför hemtjänstens försorg är utbildade i och utför inom ramen för deras specifika yrkesområden.

Respondenterna uppfattar själva att flertalet av de arbetsuppgifter som de utför är sådant de inte har någon utbildning för men trots detta upptar dessa en stor del av deras arbetstid.

5.2.1.2 Vårdrelaterat arbete

Något som är tydligt under intervjuerna är att respondenterna efterfrågar fler arbetsuppgifter med mer ansvar, de känner begränsningar i sitt arbete främst emot sjukvården och då sjuksköterskorna i första hand.

”...vi är ju undersköterskor men vi får ju inte göra såna sjukvårdande saker. Utan det är ju sköterskorna som gör det. Alltså vi får göra omläggningar, linda ben. Lägga på plåster men vi får inte sticka dem” (IP 1).

”Sjukvård har vi inte heller så mycket som man kan tro. Det ingår ju det mesta i sköterskan men vi får ju delegering” (IP 3).

De ovan nämnda citaten visar på att stora delar av de utbildningar som är riktade mot deras yrkesgrupp innehåller en anseelig mängd av sjukvårdande inslag, vilket de senare inom sitt yrke inte tillåts utföra. Exempelvis talar en del av respondenterna om provtagningar som de genom utbildning har kompetens till att utföra men som inte ingår i deras arbetsuppgifter då detta istället utförs av sjuksköterskor. Dock uppger flera av respondenterna att de kan få delegering av sjuksköterskorna till att utföra olika sjukvårdande arbetsuppgifter som att ge insulin och annan medicin. Andra arbetsuppgifter som de utför och som tillhör hemsjukvård är viss omläggning och sårvård.

5.2.1.3 Administrativt relaterade arbetsuppgifter

Trots efterfrågan på mer betydelsefulla arbetsuppgifter anser respondenterna att de inte hinner med de arbetsuppgifter som ingår i deras yrkesutövande och ett tydligt exempel på detta är dokumentation. Respondenterna upplever dokumentation som en tidskrävande arbetsuppgift och den ses snarare som en belastning istället för en viktig uppgift.

”...det är inget kul, det är nästan bara press” (IP 4).

”Men dokumentering är bra men det är svårt när det blir på många ställen för det är lätt att det blir missar...” (IP 3).

Likväl som yrkesområdet har de en viss svårighet att beskriva den dokumentation de faktiskt utför. Vissa av respondenterna beskriver även problem i anslutning till dokumentationen då det inte finns tid avsatt för denna arbetsuppgift. De anser dessutom att skrivandet är omständigt då dokumentationen ska ske på flertalet ställen.

"...att dokumentera är ändå viktigt. Det borde vara någon utbildning i hur man skriver kort, eeh det är ju inte något högprioriterat men det vore en bra grej"(IP 3).

"...det var en dag eller halvdag va (tystnad) så det fick vi nog någon gång" (IP 4).

På frågan om de har fått utbildning i dokumentation uppger respondenterna att de inte har utbildning för att utföra denna uppgift, respondenterna menar att den utbildning de fått varit knapphändig. Respondenterna beskriver att utbildningen de genomgått pågick en halvdag vilket de upplevde som allt för ringa för att vara insatta i arbetsuppgiften och kunna utföra den på ett korrekt sätt.

5.2.2 Erfarenhet som kunskap

Samtliga intervjuade framhåller vikten av erfarenhet som det som är av störst väsentlighet för yrket och de menar att den väger tyngre än teoretisk kunskap. De uppger att erfarenhet är både det yrkeskunnande de äger sedan tidigare men också den de tillförskaffar sig under tidens gång i mötet med varje enskild omsorgstagare. Det blir tydligt under arbetet med intervjuerna att erfarenhet fördelas upp i två delar. En del som berör livserfarenhet i bemärkelsen av hur omsorgspersonalen påverkas av privata skeenden i livet och den andra delen som bottnar i den arbetslivserfarenhet som omsorgspersonalen tillförskaffar sig genom yrket. Erfarenhet premieras dåligt och uppfattas av omsorgspersonalen vara viktig men de upplever inte att den värderas på samma sätt av organisationen, som belönar formell dokumenterad utbildning.

5.2.2.1 Arbetslivserfarenheter som kunskap

Arbetslivserfarenheten är påtaglig i respondenterna yrkesutförande då de under pågående utbildning införskaffar sig arbetslivserfarenhet genom praktik. Praktiken uppges vara av olika omfattning beroende på utbildning och i vissa fall anses den vara i begränsad omfattning.. Citatet nedan visar på vikten av praktik under utbildningen.

”Sen när du går ut och är färdig så har du inte det där. Du har inte de där kunskaperna du behöver. Du har det teoretiska men inte det praktiska” (IP 1).

Likaså framkommer betydelsen av erfarenhet i kombination med formell utbildning för att på så sätt få ett helhetsperspektiv.

”Ja erfarenhet väger ju tyngre. Ju mer erfarenhet du har, ja ju mer du har då har du lättare att se saker. Ja, men sen är det ju också så att det är olika från människa till människa. En del människor kan ju läsa ihjäl sig och de blir inte bättre för det. Det är ju så. De kan hålla på i år och de finns ju också de som har jobbat i många år och inte heller kan lära sig att se saker på olika sätt, att vara flexibla och ha det där lilla extra” (IP 2).

Respondenten ovan beskriver vikten av olika former av erfarenhet och att utbildning endast är en del av den kunskap som behövs i arbetet samt att individens egenskaper har stor betydelse för hur arbetet utförs.

Genom arbetslivserfarenheten uppger respondenterna att de har lärt sig att anpassa sig efter situationen och omsorgstagarens sinnesstämning i varje enskilt möte. En respondent talar om att yrket till viss del innebär att inta olika roller likt ett skådespeleri för att på så sätt möta omsorgstagarna.

”Ja man måste vara väldigt flexibel i det här arbetet och väldigt att man kan ställa om sig. Man är ju som en skådespelare” (IP 1).

Detta är erfarenheter som respondenten menar lärs in under pågående yrkesutövning och inte genom formell utbildning. Flera av respondenterna beskriver även hur elever kommer och hämtar in kunskap via arbetslivserfarenhet under praktikperioden som de inte fått lära sig under den teoretiska utbildningen i skolan.

5.2.2.2 Livserfarenheter som kunskap

En respondent talar om livserfarenhet som något de tillförskaffat sig under livets gång utanför arbetet. Respondenten beskriver att svårigheter i det egna privatlivet påverkar yrkesutövande genom att respondenten har fått en ökad förståelse för den problematik och de svårigheter som omsorgstagare kan uppleva. Livserfarenheten är även det som en del av respondenterna

hänvisar till att de använder som kunskap då de möter omsorgstagare med psykiska funktionsnedsättningar och missbruk.

”Men det handlar hela tiden om erfarenhet, det är det jag intalar mig hela tiden. Har du bara hela tiden haft ett bra liv och aldrig några motgångar och bara flutit på. Du har haft det bra, sällskap och allt bara rullat på, skitbra sådär, då har du, du har ju ingenting. Då, då kan du ju inte ta någonting om det kommer någonting” (IP 4).

Respondenten ovan talar om livserfarenhet som inhämtats under livets gång som en stor tillgång i arbete. Det framkommer även motsatta argument till detta påstående där en av respondenterna vidhåller att livserfarenhet inte är ett avgörande inslag för arbetet.

”Man måste ju hela tiden vara aktuell i det man gör. Alla yrken förändras ju och vi vill känna att vi hänger med. Hela tiden måste man lära sig för man tappar ju” (IP 3).

Citatet ovan visar på hur respondenten har ett ansvar att uppdatera sin kompetens och kunskap för att kunna utföra sina arbetsuppgifter och att det inte bara är livserfarenhet som är betydelsefull utan även ny inhämtad kunskap. Flera av respondenterna uttrycker att livserfarenhet är en väsentlig del för att arbeta som omsorgspersonal inom hemtjänsten.

5.2.3 Utbildningsbaserad kunskap

Den teoretiska kunskapen för området grundar sig inom ramen för ett arbete som undersköterska vilket till stora delar är en utbildning som motsvarar behovet inom sjukvården. De intervjuade respondenterna har alla validerat vilket innebär att de har erhållit en utbildning i en förkortad version av den traditionella gymnasieutbildningen. Det framkom under intervjuerna att den teoretiska kunskapen är viktig för yrkesutövandet men anses inte vara tillräcklig utan måste kompletteras med erfarenhet för att ge en bra grund för yrkesutförandet.

”Ja, ja men jag tycker att för att kunna ge dem en god omsorg så måste man ha bra kunskap och det får man genom att läsa” (IP 1).

Under intervjuerna fann vi att respondenterna såg på begreppet kunskap utifrån två olika perspektiv. Dels den kunskap de besitter alternativt behöver för att kunna utföra ett vardagligt

arbete inom hemtjänsten vilket de får genom den utbildning som riktar sig mot området. Vi har valt benämningen *Organiserad kunskap* för att beskriva den vardagliga kunskapen. Kunskap som yrkar på en djupare form och som respondenterna diskuterar kring har vi valt att benämna *Efterfrågad kunskap*.

5.2.3.1 Organiserad kunskap

De kunskaper som tidigare ansågs vara relevanta och av vikt för hemtjänstarbete såsom; städ, tvätt och matlagning det vill säga husmorskunskap ligger till grund även idag men inte i samma omfattning. Kunskapen idag riktar sig således mot de områden som vi tidigare beskriver under rubriken yrkesområde där social omsorg som inriktar sig på de äldres välbefinnande är en viktig del. Därtill en del som innebär sjukvårdande arbetsuppgifter som tidigare beskrivits i uppsatsen.

Flera av respondenterna nämner att genom kunskapstillförseln som utbildningen tillhandahåller har de förstått innebörden i olika begrepp och arbetssätt vilket de uppfattat som värdefullt för deras yrkesutövning. Vilket visas i citaten;

"...sen efter skolan, då kan man ju ta det på ett annat sätt och tänka på ett annat sätt..."(IP 4).

"...innan vi läste så sa jag alltid att jag behöver inte vara undersköterska. Nää, jag har jobbat med det här i så många år men faktum är att när jag hade läst då fick jag ord på allting. Det har jag sagt många gånger att det blev konkret det jag hade gjort innan. Det är svårt att förklara känslan men för mig är kunskap jätteviktigt."(IP 1).

Dessa citat kan ses som att respondenterna menar att teoretisk kunskap kopplad med erfarenhet är tillgodo för dem i sitt yrkesutövande. Vilket kan innebära att respondenterna får en ökad förståelse och möjlighet till ett helhetsperspektiv för deras arbete.

5.2.3.2 Efterfrågad kunskap

Bristen på kunskap för att möta omsorgstagare med missbruk och/eller psykiska funktionsnedsättningar samt demens framkommer under intervjuerna. Därtill belyser någon av respondenterna avsaknad av kunskap i palliativ vård (vård i livets slutskede). En del av respondenterna upplever därför en frustration och en begränsning i mötet med dessa omsorgstagare. Under intervjuerna kommer de övre beskriva ämnena och avsaknaden av

kunskap inom dem upp vid ett flertal tillfällen. Merparten av respondenterna uppvisar då en tydlig frustration när de beskriver problem som relaterar till just missbruk och/eller psykiska funktionsnedsättningar samt demens.

”Ja men alltså det är ju vård i livets slut för det tar ju mycket på en, både personligen och på yrkesrollen och i personalgruppen också då” (IP 4).

”...men det är ju det där vi skulle behöva ha mer om missbruk och psykproblem, ja utbildning, men om du vet lite vad det handlar om är det ju inte så farligt liksom” (IP 4).

Dessa två citat kan ses som en avsaknad av central kunskap som dessa respondenter ser som viktig för att kunna utföra sina arbetsuppgifter.

”...det kanske är vartannat år eller så, en föreläsning.” (IP 3).

”Ja för det är ju det man hela tiden vill ha, tips och råd och så. Hur man ska bemöta de dementa för alla är ju olika”(IP 2)

Citaten kan ses som att respondenterna ovan saknar återkommande tillfällen för repetition av inlärd kunskap men även ett forum för att diskutera och dela kunskaper sinsemellan. Flera av respondenterna efterfrågar en tydlighet och fördjupad utbildning i ovanstående områden. De anser att kunskapstillförseln inom dessa områden borde vara mer kontinuerlig. Informanterna menar att verksamheten tillhandahåller utbildning och viss information om dessa områden, men inte i tillräcklig utsträckning. Dock uppger en av respondenterna att då utbildningar erbjuds är fåtalet intresserade av att delta. Vi ser ett resonemang från flera av respondenterna där de beskriver att den kunskap som erbjuds av förvaltningen är god men att det borde vara mer återkommande.

6 ANALYS OCH DISKUSSION

I detta kapitel analyseras och diskuteras uppsatsens två resultatdelar i förhållande till tidigare forskning, professionsteorin och teori om kunskapsformer som beskrivs i teoriavsnittet. Vi kommer att försöka besvara de frågor som ställs inledningsvis i syfte och frågeställningar och presentera dessa utifrån två områden vilka är; *Yrkesområdet – utveckling och definition* samt *Kunskapsformer i yrkesområdet*. Diskussionen som följer inspireras av hermeneutiken vilket beskrivs i uppsatsens metoddel.

6.1 Analys

Vi kommer att börja med att göra en analys nedan för att därefter fortsätta med en diskussion utifrån våra egna reflektioner.

6.1.1 Yrkesområdet – utveckling och definition

Resultatet visar på att omsorgspersonalens yrkesområde och definition har förändrats sedan starten på 1950-talet. Vid starten var arbetet förknippat med en bisyssla för medelålders husmödrar som ville hjälpa äldre personer i deras närhet med vardagliga sysslor i hemmet som; städ, tvätt, disk och matlagning (Edebalk & Lindgren 1996 s. 143, Szebehely 1995 s. 64).

Waerness (1983) beskriver omsorgsarbete likt insatser som görs åt någon annan som endast med stora svårigheter eller inte alls kan utföra sysslan själv (Waerness 1983 s.19). Innehållet i Waerness (1983) beskrivning om vi ser det till ovan beskrivna sysslor för hemsamariter gör att dess arbete inte från början gör anspråk på omsorgsarbetet då den hjälp som hemsamariterna erbjöd var till för att just hjälpa de äldre i hemmet. Våra respondenter talar om dessa arbetsuppgifter som även idag är en stor del av arbetet, men då snarare ses som bisysslor till de mer omsorgsrelaterade arbetsuppgifterna istället för att vara centrala som tidigare. Tydligt blir här att Waerness (1983) beskrivning passar väl in på det arbete som utförs idag. Som resultatet visar började inriktningen mot vård och omsorg redan 1965 då arbetsuppgifter som exempelvis personlhygien blev genom nya riktlinjer mer uttalade.

Genom införandet av vårdlinjen som utbildning för området i början av 1970-talet tydliggjordes även denna inriktning (Skolverket 2001 s. 173, Socialstyrelsen 1965 s. 19). Detta kan skådas genom professionsteorin då ett av kriterierna för en professionalisering är att de färdigheter som används i yrket ska ha sin grund i teoretisk kunskap (Molander & Terum

2010 s. 13ff). Yrkesområdet har gått från ett ensamarbete utan någon större kontakt med medarbetare, till ett arbete där omsorgspersonalen träffar arbetskamrater vid flera tillfällen varje dag samt från att själv styra arbetet till att vara ledningsstyrt med tidsbestämda insatser, vilket bekräftas av vår historiska resultatdel (Szebehely 1995 s. 70-71, 74). Detta bekräftas även av en av respondenterna som beskrev hur omsorgsarbetet har förändrats från att ha enstaka kontakter med en kollega till att ingå i en arbetsgrupp. Att känna grupptillhörighet och att det finns en organisation som sammanfogar yrkeskåren är viktigt inslag av en professionaliseringsprocess enligt professionsteorin, vilket även formar yrkesgruppens värderingar (Brante 2009 s. 15-34).

Namnbytet som sker då omsorgspersonalen från att ha gått under namnet hemsamarit till att bli benämnda som vårdbiträde visar tydligt en brytpunkt i historien och en riktning mot sjukvård. En av respondenterna beskriver hur arbetet har gått från ett fåtal längre besök per dag till ett flertal korta besök med tidsbestämda insatser. För att belysa detta genom tidigare forskning tar vi hjälp av Waerness (1983) som menar att omsorgsarbetet innehåller både ansvar och skyldigheter. Det kan ses som att vårdbiträden under denna tid fick ett tydligt ansvar för omsorgstagaren men även en skyldighet mot organisationen att vara effektiv. Ser vi detta genom professionsteorins kriterier så innebär det att omsorgspersonalens yrkesområde uppfyller kravet om att en profession ska tjäna allmänhetens bästa (jmf Molander & Terum 2010 s. 13ff).

Det historiska resultatet visar på att omsorgspersonalens yrkesområde har blivit mer omfattande med ständigt nya arbetsuppgifter. Den historiska empirin visar även att utvecklingen av yrkesområdets ramar skenade under 1990-talet med införandet av ädelreformen och reformerna för psykiatri och handikapp. Arbetsuppgifterna blev i och med dessa till stor del sjukvårdande vilket även innebar att kompetenshöjande insatser infördes för samtlig personal då de verksamma vårdbiträdena skulle uppgraderas till undersköterskor. För att se även detta ur ett professionsteoretiskt perspektiv är det viktigt att de färdigheter som nyttjas i arbetet är grundade utbildning (Molander & Terum 2010 s. 13ff). Några av respondenterna beskriver att de vårdande insatserna är få och upplever en begränsning i sitt arbete gentemot andra yrkesgrupper så som sjuksköterskor, arbetsterapeuter och sjukgymnaster. De upplever att de inte får utöva de arbetsuppgifter som de är utbildade för då de delar jurisdiktion med sjuksköterskorna. Ur ett professionsteoretiskt perspektiv bör färdigheter som inhämtas via utbildning tränas i arbetet (jmf Molander & Terum 2010 s. 13ff) vilket gör att då omsorgspersonalen hindrades från att utföra arbetsuppgifter som ingår i

utbildningen inte kan leva upp till detta kriterium för vad som bildar en profession. Däremot menar flera av respondenterna att de utför arbetsuppgifter som kräver kompetens som de endast har begränsad utbildning för exempelvis palliativ vård, demens och dokumentation. Enligt professionsteorin ska det finnas tydliga gränser för yrkesområdet och de arbetsuppgifter som ska utföras (Molander & Terum 2010 s. 13ff). Bilden som flera av respondenterna beskriver är ett yrkesområde utan tydliga ramar eller gränser vilket styrks av forskning, då exempelvis Wiechel (2008) beskriver omsorgspersonalens yrkesområde som ett yrkesområde i kaos (Wiechel 2008 s.65). Även annan tidigare forskning men även den historiska empirin visar på svårigheter att beskriva yrkesområdet då arbetsuppgifterna är mångfacetterade (Waerness 1983, Aronsson 1994, Szebehely 1995, Wreder 2005, Wiechel 2008, Andersson 2010). Då flera av respondenterna uppger att de utför ett stort antal arbetsuppgifter som inkräktar på andra yrkesområden som exempelvis frisör, städyrket och i viss mån även sjuksköterskeyrket men även utför arbetsuppgifter som de inte är utbildade för uppstår en svårighet för dem att definiera sitt yrkesområde. Att en yrkesgrupp har arbetsuppgifter som andra grupper inte får utföra är även det ett kriterium för att möjliggöra en professionalisering (Molander & Terum 2010 s. 13ff).

6.1.2 Kunskapsformer i yrkesområdet

Den historiska belysningen av yrkets utveckling visar på att livserfarenhet var den enda kunskap som inledningsvis efterfrågades för de husmödrar som rekryterades som hemsamariter från 1950-talets början. Flera av respondenterna beskriver livserfarenhet som en viktig del även i dagens arbete främst då de ska utföra arbetsuppgifter som kräver specifik kunskap som inte ingår i utbildningen. De tar då hjälp av situationer som de via livet lärt sig utanför utbildningsväsendet eller arbetet. Det kan exempelvis vara bemötande av personer med psykiska funktionsnedsättningar eller missbruk. Wreder (2005) samstämmer med ovanstående diskussion och beskriver livserfarenhet som en viktig beståndsdel i yrkesutövandet. Även Waerness (1996) beskriver livserfarenhet som en viktig faktor i förhållandet mellan omsorgspersonal och omsorgstagare. Den kunskap som dessa två forskare samt respondenterna beskriver som livserfarenhet är vad kunskapsteorin skildrar som tyst kunskap med detta begrepp menas i teorin den kunskap som existerar utan möjlighet att förmedla vidare (Johnsson & Svensson 2005). Respondenternas syn på kunskap som finns inom ramen för yrket är till stora delar kopplat till just livserfarenhet men även till arbetslivserfarenhet. Flera av respondenterna lyfter fram praktik som en viktig beståndsdel under utbildningen för att nå den kompetens som behövs för arbetet. Kunskapsteorin

beskriver en kunskapsform där arbetet leder fram till kunskap som kan överföras från medarbetare till medarbetare. Det kan liknas vid en form av arbetslivserfarenhet då nya medarbetare får lära sig av mer vana kollegor (jmf Johnsson & Svensson 2005 s. 427-428). Drugge (2003) styrker denna tanke då hon lyfter samtalets betydelse för inhämtning av erfarenheter mellan omsorgspersonalen, vilket hon hävdar ökar förståelsen för arbetet. Respondenterna menar att det husmorsinriktade arbetet som även beskrivs i det historiska resultatet är en grundläggande kunskap för arbetet. De menar också att både livserfarenhet och arbetslivserfarenhet är av stor betydelse i deras yrkesutövande samt grundläggande kunskap för yrkesutövningen. Respondenterna påtalade att livserfarenhet, att ha upplevt mycket är en betydande kunskapsfaktor i mötet med omsorgstagarna då detta ger en ökad förståelse för omsorgstagarnas problematik. Forskning inom området pekar på att utbildningen för omsorgspersonalens yrkesområde bör ändras från en sjukvårdande inriktning mot en undervisning som bejakar social omsorg, demens, missbruk och psykiska funktionsnedsättningar (Wreder 2005, Dunér & Olin 2011). Det är även dessa kunskaper som respondenterna i våra intervjuer efterfrågar och ser som väsentliga för att både i nutid och framtid möta omsorgstagarnas behov och efterfrågan på insatser samt därmed kunna utföra sitt arbete.

Historiskt sett som ovan nämnts anställdes husmödrar med stor livserfarenhet, men när allt fler yngre anställdes saknades denna kunskapsdel och försök lades istället vid att införa denna kunskap via utbildning (Szebehely 1995 s. 74-75).

Under intervjuerna diskuterade respondenterna utbildningens relevans för sitt yrkesutförande. Det framkom att genom att sammanföra utbildning och arbetslivserfarenhet fick de en tydligare och djupare förståelse för yrket. Forskning inom området menar att kombinationen av dessa kunskaper behövs för att få en helhetsbild av omsorgstagarens situation (Eklund & Johnsson 2000). Enligt professionsteorin skapas en profession med utgångspunkt i teoretiskt lärande vilket således kan tala för en möjlig professionalisering av omsorgspersonalens yrke. Kunskap som efterfrågas av respondenterna är som tidigare beskrivits social omsorg med riktningar mot missbruk, demens och funktionsnedsättning, liknelser kan ses med den utbildning som bedrevs i början på 1980-talet områden under namnet sociala servicelinjen. Den nya formen av gymnasieutbildning innehåller dessa element vilket möjligen kan ses som att omsorgspersonalens önskningar kommer att uppfyllas. Det är av vikt att utövare av en profession tydligt ser gränser för sitt verksamhetsområde (Molander & Terum 2010 s. 13 ff.). Något som inte tilltalar de respondenter vi intervjuat då de är tvungna att lossa greppet om arbetsuppgifter som de ser

som sina och dessutom är kopplade till sjukvårdande insatser som respondenterna dessutom ser som särskilt betydelsefulla.

De insatser som efterfrågas är inom områden som respondenterna ser sig ha bristande kunskap i och som inte alls eller endast i liten skala ingår i grundutbildning för omsorgspersonal. Kunskapen som efterfrågas är kompletterande element till den erfarenhetsbaserade kunskap som respondenterna besitter genom tidigare utbildning. Enligt Professionsteorin menar att fördjupningar och vidare utbildning inom ett yrke är av vikt för att förnya och bevara ramarna för en profession (Molander & Terum 2010 s. 13ff).

Damberg (2010) framhåller att omsorgspersonal lyfter erfarenhet framför formell utbildning vilket talar emot möjligheten att en begynnande profession formas. Både det historiska resultatet och respondenterna beskriver en bild av erfarenhetsmässig kunskap som den viktigaste kunskapskällan för arbete inom yrkesområdet för hemtjänsten. Wiechel (2008) och Duner & Olin (2011) talar i motsats till Damberg (2010) att det pågår en professionaliseringsprocess av omsorgspersonalens yrkesområde. I enlighet med professionsteorin är kunskap inom ett specifikt yrkesområde grunden för en profession vilket kännetecknas av utbildning som leder till en jurisdiktion över arbetsuppgifter som bara de får utföra. Därmed ska personer som inte har utbildning för yrket inte heller kunna vara verksamma inom professionens ramar (Molander & Terum 2010 s. 13ff).

6.2 Diskussion

Vår belysning av den historiska utvecklingen ger en bild av omsorgspersonalens yrkesområde som har gått ifrån att vara ett ensamarbete där den enskilda hemsamariten styrte den hjälp som givits till ett ledningsstyrt arbete med tydliga riktlinjer i form av tid och innehåll. De brytpunkter som kunde urskiljas i omsorgsyrkets historia kan hänvisas till förändring av arbetsuppgifter och utbildningens relevans och innehåll, vilket även har format de olika benämningarna på yrket.

Husmödrarnas kunskap som var baserad på livserfarenhet blev det centrala för hemsamariternas arbetsinnehåll, införandet av utbildning mot vård utökade hemsamariternas arbetsuppgifter vilket gav benämningen vårdbiträde. Kompetenshöjning samt ytterligare uttalade riktningar mot vård och omsorg mynnade ut i att vårdbiträden som vidareutbildade sig fick gå under namnet undersköterska. Det blev tydligt under våra intervjuer att merparten av respondenterna har svårt att beskriva ramarna för yrkesområdet och efterfrågar mer betydelsefulla arbetsuppgifter med vårdande karaktär. De tidiga arbetsuppgifterna som utfördes har genomgående varit centrala i arbetet men tyngdpunkten har flyttats i riktning mot

allt mer omsorg och vård. Historien avspeglas tydligt i respondenternas sätt att beskriva sitt arbete och hur de ser på sitt yrkesområde.

Utbildningen som beskrivits visar på en inriktning mot vård vilket likt arbetsuppgifterna möjligen kan påverka respondenternas tankar om vad som ska ingå i yrkesområdet. För att se detta i ett historiskt perspektiv kan vi urskilja att det för yrket tidigare centrala delarna som var inriktade på hushållsnära tjänster idag har blivit ersatta av mer vårdinriktade arbetsuppgifter. De hushållsnära tjänsterna kvarstår men betraktas inte som attraktiva arbetsuppgifter vilket både tidigare forskning och merparten av våra respondenter beskriver. Dagens omsorgspersonal ska kunna bemöta omsorgstagare med psykiska funktionsnedsättningar och missbruk vilket ger yrket en helt annan karaktär än att hjälpa äldre med att städa, diska, tvätt och laga mat vilket ingick i det tidiga arbetet som hemsamarit. Kunskap som relaterar till dessa arbetsuppgifter är begränsade och efterfrågas av flertalet av respondenterna för att utföra befintliga arbetsuppgifter. De ser inte kunskapen som gränser mot andra yrkesgrupper utan endast ett sätt att bättre utföra arbetsuppgifter som de ställs inför. Intressant att skåda är hur respondenterna diskuterar kring kunskap inom vård och arbetsuppgifter relaterade till området. Då stora delar av den utbildning som historiskt sett funnits och existerar för omsorgspersonal riktar sig mot vårdande omsorg är det högst förståeligt att omsorgspersonalen visar en frustration i och med uteblivna arbetsuppgifter inom detta område. Utbildningen ger på sätt och vis riktlinjer som formar ett yrkesområde för omsorgspersonalen men då utbildningen varit generell visar den på ett yrkesområde som i realiteten inte existerar. Detta kan möjligen ge upphov till de problem respondenterna har då de ska beskriva sitt yrkesområde då det innefattar andra arbetsuppgifter än det som utbildningen lär ut.

En del av respondenterna efterfrågar fler vårdande arbetsuppgifter vilket kan förklaras genom den tydliga inriktningen på vårdande utbildning som den historiska delen av resultatet visar på. Flera av respondenterna framhåller livserfarenhet och arbetslivserfarenhet som de viktigaste kunskapsformerna i yrkesutövandet. Detta kan möjligen ses som en kvarleva från yrkets historia men även bero på en avsaknad i utbildningens innehåll med inriktning på flera för yrket väsentliga delar som exempelvis ovan beskrivna områden.

Samtliga respondenter uppger att det är en svårighet att finna tid till de arbetsuppgifter som ingår i yrket men samtidigt uppger de att det heller inte finns någon arbetsuppgift som de vill lämna ifrån sig. Vi ser även att detta kan tänkas påverka möjligheten att beskriva ett yrkesområde då tydliga ramar inte finns för vad som ska ingå och inte. Ett exempel på detta är arbetsuppgiften dokumentation som ofta enligt respondenterna bortprioriteras då de anser att

det är en viktig men tidskrävande och besvärlig arbetsuppgift. Detta kan vi relatera till Drugge (2003) där hon menar att erfarenheter delas i samtalen mellan omsorgspersonalen. Genom att en arbetsuppgift bortprioriteras kan det finnas anledning att tro att det inte heller sker någon diskussion angående dess utförande med ny omsorgspersonal vilket kan medföra att synen på arbetsuppgiften som bortprioriterad fortsätter.

Vi ser således att möjligheten för att forma en profession utifrån omsorgspersonalens nuvarande arbetsuppgifter är begränsad och ser det därmed ur ett annat perspektiv än Wiechel (2008) då hon anser sig se en gryende profession när omsorgsarbetet ändrar inriktning mot mer vård och omsorg för de mest behövande. Möjligheten finns att dessa arbetsuppgifter snarare gör intrång på sjuksköterskeyrkets profession än formar en för omsorgspersonalen giltig professionalisering. Respondenterna uppvisar eller påpekar inte heller det egna yrkets gränser som ett sätt att forma en tydlig yrkesroll och nå förändring av arbetet, än mindre generera de tankar om en professionalisering av yrket då arbetsuppgifter som efterfrågas redan tillhör professionaliserade yrkesgrupper. Dessutom blir tydligheten större för vad som ingår i yrkesområdet vilket då påverkar anpassningsbarheten och omsorgspersonalens vilja att utföra arbetsuppgifter som de inte är utbildade för. Professionsteorin beskriver att det finns tydliga ramar för vilka krav som ställs för att ett yrke ska anses vara en profession. Färdigheterna ska inhämtas genom teoretisk kunskap på högskole- eller universitetsnivå vilket inte är fallet för omsorgspersonal där utbildningen grundar sig i studier på gymnasiet och komvux. Ett annat kännetecken för professionalisering som inte uppnås är att medlemmarna ska kunna identifiera sig och ha gemensamma uppfattningar om yrkets utförande och vilka arbetsuppgifter som ingår (jmf Molander & Terum 2010 s. 13 ff.).

En bild av omsorgspersonalens yrkesområde har genom uppsatsen växt fram där vissa kännetecken kan härledas till en pågående professionaliseringsprocess som utbildning och praktiskt lärande. Flertalet faktorer visar en motsatt bild då det exempelvis helt saknas en egen jurisdiktion och att omsorgspersonalen lutar sig mot erfarenhet som ses vara den viktigaste kunskapskällan för de respondenter som ingått i intervjuerna.

Med uppsatsens hjälp har vi sett möjliga tecken på att omsorgspersonalens yrkesområde är i behov av en tydligare ram om en profession ska kunna formas, då den breda kompetens som efterfrågas och mängden arbetsuppgifter är svåra att innefatta inom området för en enstaka profession. Således har vi en tanke om att en uppdelning av yrkets insatser skulle ge en tydligare ram för formandet av en profession. Det innebär att omsorgspersonalen måste överge vissa arbetsuppgifter till fördel för andra vilket vi genom studien inte uppfattar ligger i omsorgspersonalens intresse. En uppdelning är även en svår ekvation då synen på

hemtjänstens yrkesområde är sådan att omsorgspersonalen ska möta de behov som uppkommer i vardagen hos omsorgstagarna och hjälpa dem med det mesta för att tillgodose deras grundläggande behov. De resultat som framkommit i uppsatsen ska ses utifrån de svårigheter som finns med generaliserbarheten, att endast intervjua ett fåtal personer är ett av dessa problem som finns för uppsatsens generaliserbarhet vilket vi belyser i vår metoddiskussion.

Frågan som vi avslutningsvis kan ställa är om det finns något intresse för att forma en tydlig ram för omsorgspersonalens yrkesområde? Ur ett historiskt perspektiv och genom de intervjuer som genomförts kan vi skåda att några få sådana tendenser har funnits men endast stannat vid förslag och inte utvecklats i praktiken. Istället har yrkesområdets ansvar ständigt utökats med en mängd olika arbetsuppgifter i olika riktningar vilket således gör det näst intill omöjligt att beskriva omsorgsyrkets utformning. Vår slutsats är således att en professionaliseringsprocess möjligen pågår men har en lång väg att gå för att omsorgspersonalens yrkesområde ska kunna benämnas som en profession.

Slutligen kan diskuteras vilka frågor för vidare forskning som vår studie reser. Det framkommer i våra intervjuer att respondenterna inte aktivt valt att arbeta inom hemtjänsten utan hamnat där av slumpmässiga skäl. Ett första steg in i ett yrke eller profession är att människor gör ett aktivt val att söka sig till yrket. Kan möjligen fri barnomsorg, arbetskläder och/eller evidensbaserat arbete eller betald utbildning vara exempel på lösningar för att locka personal, samt att aktivt välja hemtjänst som yrkesområde? Är det sättet att höja utbildningsnivån och kompetensen inom hemtjänsten samt att forma ett yrkesområde som sedermera kan leda till en professionalisering enligt professionsteorin. Ämnet är högst aktuellt och kan vara en intressant idé för vidare forskning. Ytterligare en idé att forska vidare inom skulle kunna vara att följa en implementering av kunskap till omsorgspersonal för att se hur den tas tillvara och hanteras i det dagliga arbetet.

REFERENSLISTA

Ahnlund, P. (2008). *Omsorg som arbete: om utbildning, arbetsmiljö och relationer i äldre- och handikappomsorgen*. Diss. Umeå: Universitet.

Alvesson, M & Skoldberg, K. (2008). *Tolkning och reflektion. Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur.

Andersson, K. (2010). ”Valfrihet och mångfald: ett dilemma för hemtjänsten”. *Socialvetenskaplig tidskrift nr 3-4* s. 308-325. Umeå: FORSA.

Aronsson, Gunnar. (red.) (1994). *Vårdbiträde i öppen hemtjänst och vid servicehus: en studie av fysiska, ergonomiska och psykosociala faktorer i arbetet och deras relation till fysisk funktionsförmåga, hälsa, välbefinnande och ålder*. Solna: Arbetsmiljöinstitutet.

Brante, T. (2009). ”Vad är en profession? Teoretiska ansatser och definitioner”. *Vetenskap för profession*. Lindh, M. (Red.), Rapport 8, s.15-34. Borås: Högskolan i Borås.

Brante, T. (2011). ”Professions as Science-Based Occupations”. *Professions & Professionalism*, nr. 1:1, s. 4-20. Lund: Lunds universitet

Damberg, M. (2010). *Kompetensfrågans lokala konkretisering: en studie av kompetensperspektivets betydelse för äldreomsorgens innehåll*. Licentiatavhandling Växjö: Linnéuniversitetet, 2010.

Denscombe, M. (2009). *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.

Drugge, C. (2003). *Omsorgsinriktat lärande. En studie om lärande i hemtjänsten*. Diss. Luleå: Institutionen för lärarutbildning, Luleå tekniska universitet.

Dunér, A., Olin, E. (2011). "En begynnande professionalisering? Om gränsarbete och kompetenskrav inom funktionshinderverksamhet och äldreomsorg". *Socialvetenskaplig tidskrift nr 4*. 2011 s. 336-353. Umeå: FORSA

Edebalk, P G., Lindgren, B. (1996). "Från bortauktionering till köp-sälj-system. Svensk äldreomsorg under 1900-talet." i Eliasson, R. (red) *Omsorgens skiftningar*, s. 138-150
Lund: Studentlitteratur.

Eklund, M., Johnsson, B. (2000). *Möten i socialt omsorgsarbete*. 3., omarb. uppl.
Stockholm: Hagman.

Gymnasieförbundet(2012) Vård- och omsorgsprogrammet

<http://www.gyf.se/sites/gymnasieportal/templates/GymnasiePortalPage.aspx?id=39801>

Hämtat 2012-04-20.

Gustavsson, B.(2000). *Kunskapsfilosofi. Tre kunskapsformer i historisk belysning*.
Smedjebacken: Fälth & Hässler.

Holme, I-M & Solvang, B-K. (1997). *Forskningsmetodik- Om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur.

Johnsson, E & Svensson, K. (2005). "Theory in social work - some reflections on understanding and explaining interventions". *European Journal of Social Work*, 8(4), 419-433. doi:10.1080/1369145050031442.

Komvux (2010) Vård och omsorgskurser för vuxenstuderande

<http://www.gyf.se/upload/Omv%C3%A5rdnadsprogram%20till%20PDF.pdf> Hämtad

2012-04-25.

Komvux (2012) Omvårdnadsprogrammet

http://www.komvuxutbildningar.se/Omvaardnadsprogrammet_121742.htm Hämtat

[2012-04-19](http://www.komvuxutbildningar.se/Omvaardnadsprogrammet_121742.htm).

Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Laanemets, L. (2008). "Professioner – och att vara professionell". I: Svensson, K
Johnsson, E & Laanemets, L (red). *Handlingsutrymme*.s.74-91 Stockholm: Natur &
Kultur.

Molander, A & Terum, L I (red.) (2010). "Profesjonsstudier- en introduktion".
Profesjonsstudier. Oslo: Universitetsförlaget.

Motevasel, I . (1996). "Omsorg, ansvar, service". I Eliasson, R. (red). *Omsorgens skiftningar.
Begreppet, vardagen, politiken, forskningen*, s.52-68. Lund: Studentlitteratur.

Nationalencyklopedin (2012) ADL <http://www.ne.se/lang/adl> Hämtad 2012-04-15.

Olofsson, G. (2011). " Kapitel 1. Högskoleutbildning, yrke och profession". I: Olofsson, G &
Pettersson, O (red.). *Med sikte på profession. Akademiska utbildningar vid ett nytt universitet*.
Lund: Ariadne förlag.

Patel, R., Davidson, B. (2011). *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och
rapportera en undersökning*. 4., [uppdaterade] uppl. Lund: Studentlitteratur

Proposition 1979/80:1 *Regeringens proposition om socialtjänsten. Bilaga 1-3, 5. Proposition
1992/93:250 En ny läroplan: en ny läroplan och ett nytt betygssystem för gymnasieskolan,
komvux, gymnasiesärskolan och särvox*. (1993). Stockholm.

Robson, C. (2011). *Real world research*. Chichester: Wiley.

Skolverket (2001) Villkor och vägar för grundläggande yrkesutbildning ISBN: 91-89314-63-8
Stockholm.

Socialstyrelsen.(2012) *Tillståndet och utvecklingen inom hälso- och sjukvård och socialtjänst*.
Lägesrapport 2012

<http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/18585/2012-2-2.pdf>

Hämtat 2012-04-15.

SOU 1963:47 Socialpolitiska kommittén. *Åldringsvårdens läge: undersökning*. Stockholm: Allmänna förlag.

SOU 1987:21 Äldreberedningen (1987). *Äldreomsorg i utveckling: slutbetänkande*. Stockholm: Allmänna förlag.

SOU 1996:56 Utredningen om kvinnors arbetsmarknad (1996). *Hälften vore nog: om kvinnor och män på 90-talets arbetsmarknad: slutbetänkande*. Stockholm: Fritzes.

SOU 2000:38 *Välfärd vård och omsorg: antologi från Kommittén Välfärdsbokslut*. (Forskarantologi). Stockholm: Fritzes.

SOU 2004:68 Äldrevårdsutredningen (2004) *Sammanhållen hemvård: slutbetänkande*. Stockholm: Fritzes.

SOU 2008:51 Världighetsutredningen (2008). *Värdigt liv i äldreomsorgen: betänkande*. Stockholm: Fritzes.

SOU 2008:126 Utredningen Yrkeskrav i äldreomsorg (2008). *I den äldres tjänst: äldreassistent - ett framtidssyrke: betänkande*. Stockholm: Fritze.

Svensson, L. G. (2003). Yrkes- och professionssociologi. I: Blomsterberg, M & Soidre, T (red.) *Reflektioner. Perspektiv i forskning om arbetsliv och arbetsmarknad*. Forskningsrapport nr 132. Sociologiska Institutionen, Göteborgs universitet.

Szebehely, M (1995). *Vardagens organisering: om vårdbiträden och gamla i hemtjänsten*. Lund: Arkiv Förlag.

Thurén, T. (2007). *Vetenskapsteori för nybörjare*. Malmö: Liber AB.

Trost, J. (2005). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur AB.

Trydegård, G-B. (2000). *Tradition, change and variation: past and present trends in public old-age care*. Diss. Stockholm: Universitet.

Törnquist, A. (2004). *Vad man ska kunna och hur man ska vara: en studie om enhetschefer och vårdbiträdens yrkeskompetens inom äldreomsorgens särskilda boendeformer*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet.

Vetenskapsrådet. (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistisk samhällsvetenskaplig forskning*. http://www.vr.se/download/18.7f7bb63a11eb5b697f3800012802/forskningsetiska_principer_tf_2002.pdf Hämtad 2012-04-01

Waerness, K. (1983). *Kvinnor och omsorgsarbete. Ett kvinnoperspektiv på människovård och professionalisering*. Stockholm: Prisma.

Waerness, K. (1996). "Omsorgsrationalitet". I Eliasson R. (Red.), *Omsorgens skiftningar: begreppet, vardagen, politiken, forskningen* (s. 203-220). Lund: Studentlitteratur.

Wiechel, A-H. (2008). *Den omskolade hemsamariten: en studie om den kommunala hemtjänstens förändring från 1960 till 2006*, Umeå University, Economic History

Wreder, M. (2005). *I omsorgens namn. Tre diskurser om äldreomsorg*. Karlstad: Universitetstryckeriet

Bilaga 1 Intervjuguide

Inledning

Vad har du för bakgrund och tidigare erfarenheter?

Har du någon utbildning?

Hur kom det sig att du började arbeta i hemtjänsten?

Tema 1

Vad innebär hemtjänstarbete för dig?

Vad har du som hemtjänstpersonal för arbetsuppgifter?

Upplever du att det finns begränsningar i ditt arbete mot andra yrkesgrupper?

I vilken omfattning ingår dokumentation i ditt arbete?

Hur ser du på dokumentation som arbetsuppgift?

Tema 2

Vad innebär kunskap för dig?

Finns det någon av dina arbetsuppgifter som kräver speciell kunskap och utbildning?

Hur ser du på den kunskap som tillförs via verksamheten? (Omsorgsförvaltningen)

Är det någon annan kunskap än den ni får som du ser att du skulle behöva för att utföra ditt arbete?

Tema 3

Finns det möjligheter till vidareutbildning för dig på din arbetsplats?

Hur ser du allmänt på utbildning för din yrkesgrupp?

Hur ser du på de olika utbildningarna som finns för yrket?

Bilaga 2 Informationsbrev till intervju

Hej

Vi vill på detta sätt informera dig om den intervju som du accepterat att delta i. Informationen i brevet kommer att ta upp intervjuens utformning, de teman som kommer att avhandlas, information om examensarbetet samt en del där du som informant skriftligen bekräftar ditt samtycke till att delta i intervjun. Vi som gör intervjuerna och skriver arbetet heter Pernilla Engelholm och Pierre Börjesson, vi går sista året på Linnéuniversitetets socionomutbildning i Kalmar. Samtidigt med informationen vill vi även säga tack till dig för att du vill medverka i vår studie.

Intervjuform

Den Intervjuform som kommer att användas benämns semistrukturerad intervju, vilket innebär att i samtalen kommer vi att utgå från en lista med förutbestämda teman samt ett antal stödfrågor för att underlätta samtalet omkring dessa teman. Syftet är att du som informant/deltagare i intervjun ska få möjlighet att utförligt utveckla dina tankar och idéer om de olika områdena som diskuteras. Intervjun kommer att pågå i 30-45 minuter, den kommer även att spelas in för att möjliggöra analys av den information/det material som framkommer under intervjun.

Teman/ områden för samtal

De teman samtalen kommer att utgå ifrån är **yrkesområdet**, det vill säga vad ni som personal inom hemtjänsten gör i ert arbete. Det andra temat som samtalet kommer att beröra är **kompetens**, vad ni som personal inom hemtjänsten besitter för kunskaper för att utföra arbetet, vad som möjligen saknas samt i så fall behöver tillföras, samt vilken typ av kunskap som tillförs av ledningen/kommunen. Det sista ämnet som vi kommer att resonera om är arbetsuppgiften **dokumentation**, hur ser ni som personal inom hemtjänsten på dokumentation i relation till ert yrkesområde.

Examensarbete

Syftet med examensarbetet är att belysa hur personal inom hemtjänsten ser på sitt yrkesområde och de arbetsuppgifter som ingår i de dagliga rutinerna. Intresset riktas även emot hur personal inom hemtjänsten ser på den utbildning som finns för yrkesområdet (gymnasium, komvux etc.), samt den kunskap som förs in via omsorgsförvaltningens kompetenshöjande insatser.

Samtycke

Deltagande i intervjun sker frivilligt och du som informant har möjlighet att avbryta din medverkan omgående om du inte vill fortsätta delta i intervjun. Som tidigare nämns i

dokumentet kommer intervjun att spelas in. Inspelningen kommer att hanteras varsamt och endast finnas åtkomlig för gruppen inom examinationsarbetet. Konfidentiellitet råder när det gäller ditt namn och din arbetsplats, vi kommer med andra ord ej namnge dig som individ eller din specifika arbetsplats i texten.

Jag har läst informationen i detta dokument och är medveten om hur materialet kommer att användas. Jag ger härmed mitt samtycke till att det som sägs under intervjun får användas i examinationsarbetet.

Kalmar den/

Vi tackar dig ännu en gång för att du vill delta i vår studie!

Med vänliga hälsningar

Pernilla Engelholm & Pierre Börjesson

Ps. Har du frågor eller något du vill tillägga efter intervjun så ta gärna kontakt med oss.

Mail – Pernilla Engelholm, pe22ds@student.lnu.se

Pierre Börjesson, pb22fg@student.lnu.se